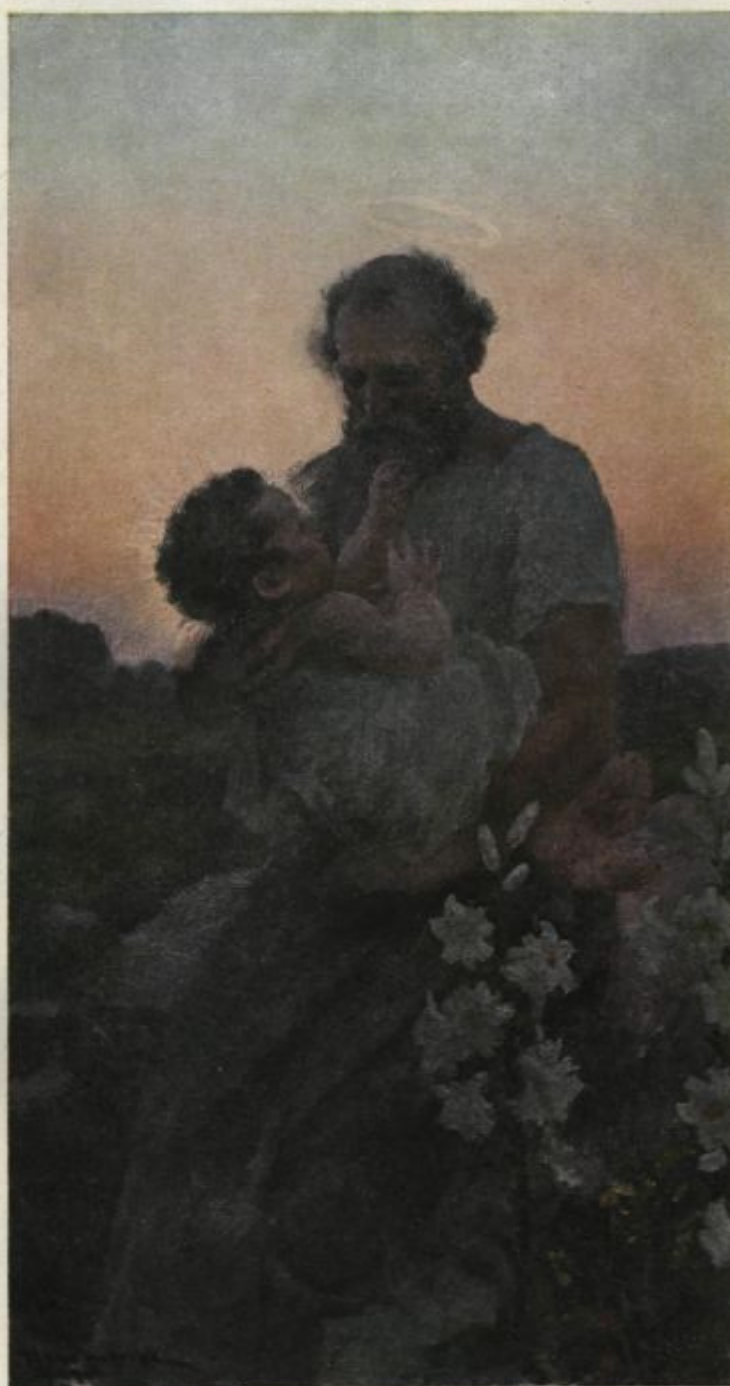
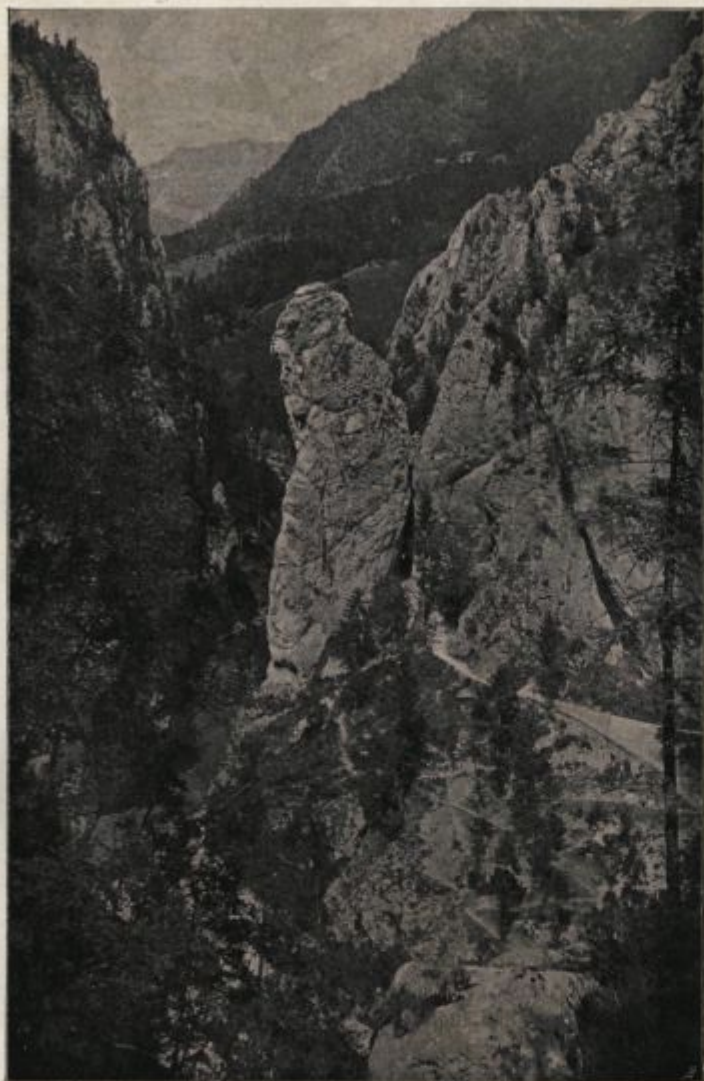

VLAHO BUKOVAC: SV. JOŽEF.

IZ SAVINSKIH PLANIN:

IGLA.

ROMAN ROMANOV:

GLAS BOŽJI.

KMETIŠKA ZGODBA.

I.

Svet dan je bil, zato je bila vas tiha in mrtva kakor grob. Sneg je ležal široko naokrog po njivah in poljih, in nove snežinke so se izmotavale iz umazano sivih oblakov, ki so ležali tako blizu, da se jih je ne baš visoki cerkveni zvonik s svojim zlatim križem skoraj dotikal. To je bilo nekaj redkega, če je šel suh, dolg kmet preko ceste, če se je pojavila na pragu sloka ženska, uprla rjave in ploščate roke ob boke in pogledala po vasi gorindol. Kar je bilo odzvonilo v cerkvi in kar je bila minila popoldanska pobožnost, je bila videti vas zapuščena in taka, kakor bi bili že pred davnim časom izumrli vsi njeni prebi-

valci. In tudi po hišah samih je vladal uprav prazniški dolgčas. Starci in starke so dremali za pečjo, mlajši moški so sloneli ob mizi in glasno smrčali, žene so ležale in spale po posteljah, a dekleta so ždela kje v samotnem kotu, strmela nepremično v steno ali strop in sanjala. Devoyke so mislile pač na predpust, na veseli čas ženitve, ki je stal pred durmi. In fante so imele v mislih, fante: Zalarjevega Miho, ki je najlepši fant, ampak največji malopridnež in pijanec, Hudaklinovega Jožo, ki menda nekoliko škili, ampak je bogat, Komarjevega Antona, ki se je pri vojakihi tako izkazal, da je prišel domov ves pisan od rdečih in rumenih trakov.

In tudi v vaški krčmi, ki je stala na holmu nad vasjo, je vladal tisto popoldne dolgčas. Krčmar, oče Brazgotina, je sedel za mizo, s prsti je bobnal po njej, v ustih je držal pipo in končno zadremal. Pri peči so sedele njegove tri hčere: Polona, Marijana in Magdalena. Vse tri so bile velike, močne in rjave v obraz in tisto popoldne so napol sanjale in napol dremale. Magdalena, ki je bila najmlajša, je mislila na Bogatajevega Andrejca, v katerega se je bila zagledala v listniku iz same škodoželjnosti. V jeseni je bilo to namreč, vaški fantje in dekleta so grabili listje v gozdu in so se šalili in smejali. In Martinova Lojza, drobno in suho dekle, je naenkrat zakričala in se branila Bogatajevega Andrejca, ki jo je bil prijel nenadoma krog pasa in jo vrgel v kup listja kakor otep. Magdalena je stala poleg, in ker ji je ugajal močni Andrejec, se je vzbudila v njenem srcu velika nevošljivost. Vpraševala se je na tihem, zakaj je pograbil Martinovo, zakaj je vrgel Martinovo v listje in zakaj ne nje, ki je stala čisto tik njega.

Ko je tako premišljevala, so se začuli v v veži koraki in vstopil je dolg in suh kmet v visokih škornjih in s polhovko na glavi. In kmalu za njim je prišel tudi drugi in potem tretji. To so bili tisti, ki jih je moril doma dolgčas, in so odšli zato na skrivaj in za ogli po poljskih stezah proti gozdu, nato po njem gor proti holmu in od zadaj preko dvorišča v krčmo.

„Sakra!“ — je vzkliknil tisti kmet, ki je drugi vstopil in otresal sneg od škornjev — „sakra! Dolgčas je, da bi ga rezal, pravim. Kakor švicarski sir!“

Krčmar, oče Brazgotina se je prebudil nenadoma iz spanca in menda se je prestrašil, ker mu je padla pipa pod mizo.

„Polona!“ je rekel prvi prišlec, tlačil tobak v pipo in stopil pred dekleta, ki je dremalo v desnem kotu ob peči. „Polona!“ — je zaklical stegnil je roko in jo vščipnil v napete grudi — „prebudi se, pravim, in vina daj! Kako pa, da se ne naspiš ponoči, kako pa?“ — In ko je to vprašal, se je zasmel naglas in prešerno in prižigal nato počasi pipo.

Polona ga je komaj čula, vstala je počasi, mela si oči in odšla naposled s steklenico iz sobe. In ko je stopila v vežo, je opazila skozi vežne duri Bogatajevega Andrejca, kako gre polagoma po klancu gor proti krčmi. Stekla je v sobo nazaj k peči, sklonila se je k Magdaleni in ji šepnila na uho. Preko Magdaleninega obraza je šinilo nekaj veselega, njene oči so se zasmejale in vstala je naglo, popravila lase in beli pred-

pasnik in stopila v vežo. Andrejca je srečala na pragu, in ko jo je prijel za brado, se je zasmejala.

„Kaj si že zopet tukaj?“ — ga je vprašala nekako poredno prijazno, vzela iz njegove gumbnice vrh rožmarina in zbežala z njim v nasprotni konec hiše.

Andrejec ji je pretil, potem je odšel v sobo in za njim so prišli drugi fantje: Komarjev, Hudaklinov, Zalarjev — vsi so prišli, sedli za dolgo mizo in naročili vina. In ko so že nekoliko pili in se je razlezlo vino že po žilah, je vstopil na veliko veselje godec Šimen. Majhen je bil in gladko obrit, na glavi je nosil star in trd klobuk, v širok plašč je bil zavit in izpod njega je privlekel počasi svetlokovano harmoniko. Hodil je po sobi naglo gorindol, mel si je roke, tolkel si škornji ob tla in otresal sneg, ustavil se naposled pri fantih in potrkal po rami Andrejca.

„Zima je, zima,
ti Bogataj!
Če bi rad plesal,
vina mi daj!“

Ko je govoril, se je nekako zvito smejal, posegel potem po kozarcu in ga izpraznil do dna. Nato je pravil, da bo igral vse po vrsti: valčke, polke — vse, kar pač zna, in to je poudaril, da zna mnogo.

Tako je zapela harmonika, in fantje so vstali in pričeli z dekleti plesati. Tudi nekateri mlajši kmetje so se dvignili, ker jim je bilo vino pomladilo kri. Pretakala se je nagleje po žilah, zdelo se jim je, da so mladi in da nimajo nikakšnih skrbi: ne za ženo, ne za otroke in ne za polja in ne za dom. Lahko se je zdelo za hip življenje, nekaj takega, kakor otročje igranje.

„Igraj, Šimen, pleši, Polona!“ — je kričal sredi sobe dolg in suh kmet in tolkel s škornji ob tla. Ko je plesal, je zadel z nogo ob prazen stol in ga zvrnil po tleh.

Kakor se je bližal mrak, tako je rastel hrup in šum. Gostje so vpili vse križem, peli so dolge napeve brez besed, plesali so in tolkli v taktu ob tla in fantje so se ob koncu sprli. Tistega, ki je rekel Komarjevemu šema, so vrgli skozi vrata, in potem je bil zopet mir. Pod stropom je brlela slabotna luč, okrog nje so plavali sivi oblaki tobakovega dima in preko sobe so hodile z vinskimi posodami v roki krčmarjeve hčere. Ko se je storila noč, je prišlo par novih vaščanov, ki so sedli mirno in nekako sramežljivo med že pijane drugove. Ali pijača jih je spravila v dobro voljo in pričeli so kmalu s petjem in plesom. Godec Šimen je igral in pil tako dolgo, da mu je

pričela lezti glava sama od sebe nizdol. Tud trepalnice so zlezle skupaj čisto same od sebe, roke so obnemogle, prsti so popustili in harmonika je zdrsnila naposled po kolenih dol na tla. In ob tistem času je preobvladala goste velika pijanost. Fant Andrejec Bogataj je stiskal k sebi Magdaleno in zdelo se mu je, da se plazi po njegovih prsih nekaj čudovito mehkega. Taka milina je to, ki privabi solze v oči in ki dela glas drhteč in jokav.

„Koga pa imam rad, če ne tebe, Magdalena?“ — je vprašal. „Kdo pa bo moja žena, če ne ti?“

Zunaj v temni veži je prestregel tisti visoki kmet, ki je bil prišel popoldne prvi v gostilno, z obema rokama Polono, ko je pritekla iz sobe.

„Babo imaš“, — je rekla in se je hotela izviti in uteči.

„Babo imam vsak dan, tebe pa ne!“ — je odgovoril kmet, trdo se je je oklenil krog pasa in jo nerodno poljubil.

II.

Godec Šimen se je iztegnil po klopi in je zaspal. In ko je že dolgo v miru spal in je bilo krog njega že vse utihnilo, so se ga nenadoma oprijele močne roke, tesno so stisnili prsti in dvignili. Kakor v omami je šel Šimen preko sobe, oči je odprl šele takrat, ko so se zaprle za njim vežne duri in mu je puhnila v obraz ledena sapa.

Izjasnilo se je bilo, nebo je bilo videti visoko in čudovito svetlo. Na vzhodni strani je plaval mesec, zvezde so sijale tako na gosto, da je bila razdalja med eno in drugo velika komaj za dlan. In mesečina je padala v srebrnih pramenih po snegu, ki je odeval vse gore, vse doline, vso daljo in vso bližino.

Tam spodaj pod holmom so peli tisti pivci, ki so se vračali zadnji proti vasi. Objemali so drug drugega krog vrata, nagibali se po sneženi poti zdaj na desno in zdaj na levo in peli pri tem s hreščečimi in hripavimi glasovi.

Šimen je pogledal kvišku, potem v dolino, potem proti svoji kajži, ki je stala daleč onstran vasi ob gozdu, za hip je pomislil, potipal zadaj na hrbtu harmoniko, pritisnil tesneje k sebi svoj obširni plašč, postal potem še za hip in sklonil glavo. Nato se je pričel prestopati z negotovim in gugajočim se korakom in kakor je šel, tako je kimal vedno enakomerno z glavo: zdaj naprej, zdaj na desno in zdaj na levo.

In smejal se je. Zakaj po njegovih mislih je hodilo nekaj lepega. Nekaj lepega in mladega in lahkega kakor brhek deklič. In zato mu je

bilo veselo pri srcu, smejal se je, iztegnil roko in potegnil klobuk malo postran. In tudi zapel je s čisto hripavim, skoraj jokajočim glasom:

„Prešmentrane citre,
kak milo pojo!
So mene zmotile . . .“

In ko je izgovoril „zmotile“, je bil njegov glas že čisto jokajoč. Nekako žalostno se mu je storilo pri srcu, ampak ta žalost je bila pravzaprav veselje. Čutil je nekaj takega kakor takrat, ko mu je rekla njegova žena Mana, da ga ima rada. Pred davnim časom je bilo to, Mana bila takrat še Manica, mlada je bila in zala, oči je imela kakor dva oglja, lica kot mak in zobe kakor srebro. Šimen je bil v tisti dobi fant, vsoval je in pel na vasi, in kadar je že vse zaspalo, je trkal na Manino okno. In je prišla v sami beli srajci, vročo in mehko roko mu je ovila krog vrata in mu je povedala, da ga ima rada. Lepi časi so bili takrat, lepših ni bilo nikoli več in zato je spomin nanje nekakšna prijetna žalost, ki napravi srce vse mehko in privabi v oči solze.

Po holmu navzdol je korakal Šimen, zdaj je zašel malo na levo, zdaj malo na desno, glavo je nagibal zdaj naprej in zdaj nazaj, zdaj na levo in zdaj na desno, in ko mu je padel z glave klobuk, se je stegnil za njim in se zvrnil v sneg.

Ko je vstal, so bile njegove misli drugačne. Obraz so mu prepregle jezne gube, mislil je na Mano, ki sedi na zapečku, grdo gleda in se krega. Od jutra do mraka gode in se prepira in ga zmerja. Da je klada, mu pravi, da je pijanec, da je šema in še marsikaj, kar je grdo slišati. In tega zmerjanja ni kraja ne konca in on trpi in prenaša, ne da bi odgovarjal. Ampak kaj, ko bi napravil konec! Če bi oprijel palico in udaril! Udaril in se zasmejal in povprašal:

„Ali poznaš zdaj pijanca?“

„Ali poznaš zdaj klado?“ — in bi udaril v drugo.

„Ali poznaš zdaj šemo?“ — in bi udaril v tretje.

Jezne poteze so ležale po obrazu godca Šimna, šel je skozi vas in ni pogledal ne na levo, ne na desno. In dolgo je snoval hude načrte, hude namene vse do takrat, ko je bil že pustil za sabo zadnjo hišo in je začutil v svojih nogah veliko utrujenost.

Ob desni in ob levi so ležala debela posekanega drevja, in Šimen je zavil v stran in sedel. Zelo je bil truden, oči so se zaprle v hipu in glava se je nagnila globoko dol. In vse telo je lezlo nekam navzdol in Šimnu se je zdelo, da

je prišla mora in ga potlačila v sneg. In sam vrag je prišel v rdeči obleki in z visokim klobukom na glavi in z eno roko je držal preko pasa Polono, z drugo Marijano in rep je ovijal okrog oštirjevih nog.

„Zdaj te poznam, Brazgotina!“ — je rekel Šimen in se je hudomušno nasmehnil. — „Hudič je tvoj prijatelj, Brazgotina!“

In vrag je hodil gorindol mimo Šimna in je prepeljal Marijano in Polono in očeta Brazgotino. In menda je šele takrat zagledal Šimna, ko je zadel z nogo ob njega; zakaj zelo veselo se je iznenadil.

„O — Šimenček“, — je rekel in je izpustil obenem Polono in Marijano, samo še oštirjevih nog se je ovijal s svojim repom. Počenil je, prijel je godca za nos in ga tako dvignil. In ko ga je tako mrcvaril, je pošla Šimnu vsa moč Niti z roko, niti z nogo ni mogel ganiti in se ni mogel braniti pred vragom, ki ga je premetaval po snegu na levo in desno. Za ušesa ga je vlekel, za palce na nogah, za nos in ga vlačil po snegu kakor mrhovino. In grdo se je smejal, in ko se je sam naveličal premetavanja, je zažvižgal na prste; in prišlo je mahoma tisoč volkov in medvedov. Volkovi so tulili, medvedje so rjuli in vohali po tleh tako dolgo, dokler niso ovohali godca Šimna. In takrat so grabili z umazanimi gobci po njegovi obleki in so vlekli in trgali na vse strani. In prišel je še tudi neki drugi hudič, ki je bil še grši kot prvi. Kosmat je bil in črn, oči je imel zelenosvetle in od beder dol mu je visela dolga svetla dlaka. Ta ga je prijel za obe nogi in ga je vlekel po snegu naprej in vedno naprej, dokler ni zadela glava ob peklenski prag. Takrat je odprl Šimen oči, pogledal je in je videl luč, peklenski ogenj je videl, in je zaprl oči in zastokal. Nekdo je kričal nad njim, rekel mu je klada in pijanec in šema, dvignil ga je nekam od tal in ga sunil dvakrat v rebra.

Kraj, kjer je ležal Šimen, je bil vroč; peklo je v hrbet in v noge in v glavo in v roke. In vedno je prišel kdo in je sunil zdaj od leve in zdaj od desne strani. In ogenj je gorel okrog, zakaj Šimen je čutil na svojih trepalnicah svetlobo. Svetlobo je čutil okrog in okrog sebe in veliko toploto pod seboj in njegovo dušo je napolnilo kesanje. Velik grešnik se je zdel sam sebi in ko je hudo obžaloval svoje pregrešno življenje, se je odprlo nad njim nebo, bela ptica je priletela in postala v višavi nad njim kakor kanja in začul se je glas božji:

„Posvečuj praznik!“

Šimen je čul in zelo hudo mu je bilo. Tisti trenotek bi bil rad prišel delati pokoro, obljubil se je k sv. Jožefu v Marijino Celje, na sv. Višarje, na Trsat in tudi k Mariji Pomagaj na Brezje. Ampak prepozno je bilo. Okrog njega je gorel ogenj, hudiči so hodili mimo s kosmatimi bedri, hudo so se smejali in grdo krohotali in mimogrede so ga buhali v rebra s svojimi črnimi in umazanimi pestmi.

„Moli zame, Mana!“ — je šepetal Šimen v hudem trepetu — „moli zame, saj veš, da sem te imel hudo rad. Zelo rad sem te imel in če sem te udaril, sem storil iz ljubezni. Moli zame!“

A nič ni pomagalo; hudiči so hodili mimo, jezo so stopali, včasih so se divje krohotali in suvali so od desne in od leve. In tudi zmerjali so. Vedno enakomerno so kričali in hudo so se svetile njihove svetlozelene oči.

„Pijanec, klada, šema!“

„Moli zame, Mana!“ — je odgovarjal na vse to Šimen — „moli zame! Če sem te kdaj udaril, sem zato tako storil, ker sem te rad imel! Kdo pa ne udari nikoli svoje žene? Vsak pošten Kranjec pretepa svojo babo in zraven tega jo ima hudo rad! Hudo rad, zakaj vsak Kranjec ima dobro srce! — Moli zame, Mana!“

III.

Ko se je zjutraj Šimen na peči prebudil in se domislil tistonočnih dogodkov, se mu je storilo inako. Dvignil je glavo nad vzglavjem, pogledal je po sobi, in ko je videl v kotu Mano, je izpregovoril z zelo mehkim in milim glasom.

„Kaj si še živa, Mana?“ — jo je vprašal in oči so se mu omejlile.

„Vstani, pijanec! Kaj ne vidiš, da je že velik dan?“ — je odgovorila Mana z zelo neprijaznim glasom in tako je tudi nadaljevala: „Zmrznil bi bil, da me nimaš, nocoj bi bil zmrznil! Za pete sem te privlekla po snegu domov. Poglej, kako si ozebel v palce na nogah, v nos in v roke!“

Šimen je pogledal s težavo na palec na nogi, potipal je nos, domislil se je in ji pripovedoval počasi in z britkostjo.

„Kako bi ne zatekli palci in nos in roke, kako ne! Moli, Mana, da te ne zadene večno pogubljenje! — Nocoj sem bil v peklju, to noč, pravim — v peklju!“

Šimen je zastokal, a Mana se je ustavila sredi sobe in uprla svoje umazane roke ob suhe boke. —

„Le pij, le pij, šema! Pamet ti že peša od pijače, sam več ne spoznaš, da se ti blede!“

C. M. MEDOVIĆ: ZAROKA SV. KATARINE.

„Nič se mi ne blede, Mana, nič! Hudiči so me mrcvarili vso noč do jutra; za nos so me vlekli, za palce na nogah, za roke, suvali so me, v peklenški ogenj so me vrgli . . . Še danes pojdem v cerkev in se izpovem svojih grehov!“

In Mana se je razjezila in zakričala

„Iztrezni se, klada nemarna, vstani in drva pojdi nabirat v šumo!“

Odšla je v vežo, in Šimen je počasi vstajal in tipal svoje boleče ude. Obul je škornje, pokrnil je klobuk, ogrnil plašč in se napotil naravnost gor v krčmo nad vasjo.

Lep zimski dan je bil zunaj. Solnce je že sijalo, brez toplote sicer, ampak prijazno, kakor bi gledal sem iznad gor ljubezniv starček. Po vasi so hodili kmetje mimo koč, nosili so krmo v hleve, cepili pod kapom drva in zajemali v vodnjakih vodo. Vaška dekleta so pospravljala po kočah, tuintam se je pokazal pri oknu zaspan rdeč obraz, razmršeni lasje in prijazne črne oči.

Šimen je šel, in ko je došel v krčmo nad vasjo, je našel krčmarja in njegove hčere v izbi. Magdalena je sedela pri peči in je menda še napol sanjala, Polona in Marijana sta pospravljali po sobi, a oče Brazgotina je hodil s kota v

kot. Ko je odprl Šimen duri, se je ustavil, vzel iz ust pipo in se nasmehnil.

„Hudo se ti je godilo sinoč, Šimen, hudo? Dolgo si hodil do doma, a?“

Šimen je obstal pri durih in govoril je, kakor bi ne čul krčmarjevih besed.

„Delajte pokoro, vam pravim, vsem skupaj govorim: delajte pokoro! Tebe, Brazgotina, in vaju, Marijana in Polona, ima vrag v krempljih . . . Jaz ne bom govoril naprej, da se ne pregrešim, ampak to rečem še enkrat: Delajte pokoro!“

Vsi domači so gledali začudeno v Šimna, in ko so pomislili, so se zasmejali.

„Hudiči so me suvali vso noč“, — je odgovoril Šimen in povesil obraz.

„Stara ga je tepla“, — je rekla Polona.

„Glas božji sem slišal“, — je nadaljeval Šimen kakor v hudih sanjah.

„Stara ga je zmerjala“, — je rekla Marijana.

„Jaz pa nisem zapisana vragu?“ — se je oglasila od peči zaspana Magdalena in pogledala trudnoveselo proti Šimnu.

„Posvečujte praznike in delajte pokoro!“ — je govoril Šimen čisto sam zase, okrenil se je, odprl duri in odšel doli proti vasi. In še tisti večer je razbil harmoniko, v cerkev je šel in je delal pokoro.

LĚPOTA.

Pribijte jo na sramotilni les!
Crucifige! Razgálite kraljico!
Vrnite čredam kršeno pravico!
Nasujte paše podlosti očes!

Čemu, lepota, v solnčnosvetle boke
ti bruha pene gnusne milijon
in v nizkem gnevu pere sužnje roke?

Med žejo skal in strogi mrak nebes
dvignite jo v pokoro za krivico!
Ne, v luže z neoskrunjeno božico,
v smradljivi tir sejmarjevih koles!

Umri, ker nisi blato, kakor on!
A ti živiš, in čez strasti potoke
razpenjaš večnosti nesmrtni tron.

Vladimir Levstik.

KERUBIM.

„Prijatelj, danes je moj duh svetál,
kot gora zažari nevestnobleda,
če zjutraj bog čez njene rame gleda:
živ kerubim se mi je nasmehljál.

„Prijatelj angeljev ni vrh zemljé;
bogu očetu dolgčas bi postalo,
če sam bi česal srebrne lasé.

S cvetočim čarom je srce postlal;
dehteča nada klije kot rezeda,
kjer mráz in mrak je prej rodila greda:
živ kerubim je vrt moj posejal.“

Lahko, da lice se ji je smehljálo,
ko bržkone nje angeljsko srce
je srebalo gređoč pikantno šalo!“

Vladimir Levstik.

V ADRIJI IN LEVANTI.

6. V LEVANTI.

Na človeka napravijo čuden vtisk razni mali otoki v levantinskem vodovju, ki so bili svoje dni v grški oblasti, a so sedaj last turške države. Mesteca ob njih imajo sedaj popolnoma turški ali boljše orientalski značaj, kar nedvomno kažejo že mnogobrojni mlini na veter, ki so nekak karakteristikon „kat' exohén“ orientalskih krajev. V bližini pa se nahajajo že napol razpadli spomeniki grških del, razni grobovi, plošče i. t. d. Človek si skoraj ne more misliti večjega kontrasta, kot so ti ostanki starih del in pa kaka turška kavarna, ki se ji ob stenah cedi vlaga, in na oglu te kavarne kak turški kavas v razcefrani uniformi, in iz nerodnega čevlja mu sili na dan ploščnat palec.

Vsi ti, sedaj turški oblasti podrejeni otoki z bornimi, častitljivo starimi mesteci ob obali imajo isto lice. Zunaj mesta štiri do pet veternih mlinov, ki enakomerno vihrajo po zraku, mesto samo pa je nekaka skupina črnkastega, razdrapanega zidovja s smešno majhnimi hišicami, ki imajo še manjša okna. Tuintam je kako okence zamreženo, in mreža je okorno zbita iz lesenih palic; tu je — h a r e m. Ulice seveda na las harmonirajo s hišami. Od prve do zadnje so ozke, blatne in grčave. Ženske prepovedi, da ne smejo odgrinjati čarov svojega obraza, tukaj bržkone ne jemljejo tako resno; prav veliko sem jih videl, ki so brez vsake zadrege nezastritega lica hodile mimo nas in nas celo radovedno motrile. A vse brez razločka so bile stare in uvele, cvečočega obraza mladenke ondi nisem zazrl nikjer. Bržčas se je prepoved tikala samo golobic in grlic, jastrebe so se pa lahko posluževale navedenega privilegija. Le v maloazijatskem trgu Makri sem videl v ozki, dolgi ulici dekle, ki pa ni bila Turkinja, po vseh prilikah je bilo dete ciganskega plemena. Prav gibčno se je vrtela na peti in segala z roko v lase, ki so bili silno natančno razčesani in tako prepojeni z oljem, da so se ji male kaplice tekoče te dišave zbiralale na čelu. Kaj zapeljivo se je nasmihala in kazala svoje krasne, bele zobe.

Dolgočasni so ti kraji, a vasi ne pogrešajo originalnosti in zlasti povsem novih strani. Ljudstvo je, kakor so sploh orientalska plemena. Pri

(Konec.)

vsej sladki prihuljenosti in hlapčevski ponižnosti napram tujcu ga pri najmanjši priliki na nečuvno lokav način ociganijo in ne store ti usluge brez nagrade.

Ležali smo pred otokom — Koos. Dasi se je bil vzdignil precej močan veter, da so se bili grebeni valov pršili v tisoče kapljic in je prešerna burja malone k tlom upogibala vršičke dreves, se nam je zahotelo vendar, da izletimo in oživimo svoja že omtvela telesa v ostri sapi. Veslajoče moštvo je moralo do skrajnosti napeti svoje moči in mišice, da je ohranilo čoln v smeri proti molu, zakaj vzhičeni valovi so se kar besno premetavali in zaganjali v mali brod in vsak hip se je zgrnil val nad čolnom in pljusnila je voda vanj, nas pa je oplazil curek sedaj po licu, sedaj po rokah, ki so se tesno oprijemale napete vrvi, sedaj zopet po hrbtu. Brod, sedaj na višini vala, je bliskoma zdrknil navzdol, se zopet nepričakovano hitro vzdignil in plešoč sedaj nad valovi, sedaj med valovi dosegel le vzpričo železnega napora veslajočega moštva rešilno obrežje. Bil je že skrajnji čas, zakaj zdravniku, ki je bil prvič vkrcan in ni kaj sličnega še nikdar v življenju doživel, se je začel zbirati mrzel znoj na čelu in njegovo oko ni posebno pogumno zrlo v svet. Vprašajoč je motril naše obraze, iskajoč pri nas zaslombe in moralne opore, ki smo mirno, a pozorno sedeli v zadnjem delu čolna. No, odahnili smo se vsi, ko nam je noga stala na suhem elementu.

Ugibali smo še, kaj bi bilo početi, ko nam je že ponudil človek drobne postave svoje, kakor se je izrazil, iskre, a pri vsem tem krotke konje za ježo. Ker smo bili vsi vneti za malo kavalkado v burji in vetru, smo mu plačali po svojem mnenju primerno svoto za uporabo njegovih dirjalcev, dasi je prav orientalski zahteval trikrat več in hvalil svoje konje na vse pretege. Ti konji so bili prave pravcate kljuse; vendar je šla ježa spočetka precej dobro, samo zdelo se mi je, da sili žival mojega kolege, ki je jahal za menoj, preveč v mojo kobilico, in to me je nekoliko vznemirjalo, da sem večkrat poln težkih slutenj poškilil nazaj. Pri nekem ovinku, kjer se je cepila cesta, jo je zavila moja krotka žival po stezi proti neki meji, ostali pa so jahali po cesti

naprej, silno se grohotaje. Dasi sem z vso močjo vlekel za uzdo, z malo šibico natepaval po rebrih prigovarjal, prosil, vse je bilo zaman, kobilica je obstala pri oni živi meji, razgledavala se tamkaj po zelenem gričevju in se niti za ped ni prepreme knila ne na levo, ne na desno, ne nazaj, ne naprej. Ni mi preostajalo drugega, kakor da sem ponižno zlezel doli, prijel za uzdo in peljal živalico nazaj v vas, kjer sem nad gospodarjem ohladil nekoliko svojo jezo. Na vso razjarjenost, da se je moj prvi izlet visoko na konju tako korenito ponesrečil, sem sedel v kavarno in pil neko sladko vino.

Tam so mi povedali, da bi bil čoln, ki nas je pripeljal semkaj, skoraj vržen na odprto morje. Upehani ljudje v čolnu vzpričo divje vznemirjenega morja niso ničesar mogli opraviti, in že je drvil brod, poskakujoč na visokih valovih, ven iz pristana. Tedaj pa je torpedni lovec „Magnet“, ki je imel k sreči zakurjene kotle, šinil za brodom, ga vpregel za debelo vrv in rešil preplašene, do kože premočene pomorščake iz obupnega položaja.

Ko so mi pravili to prijetno novico, so se vrnili okoli ogla ostali izletniki s škodoželjnim smehljajem na ustnicah. Pa sem že poskrbel, da se je tudi njim podaljšal obraz, zdravnikov pa je postal za dve nijansi bledejši. Pripravnega čolna nikjer nikoli, na ladjo smo pa morali pred nočjo. Burja, ki se je prej bolj razbrzdano poi-gravala, je začela mogočno stresati košato drevje, da je ječalo in stokalo, in valovi so jezno hrumeli proti primitivnemu molu. Že smo se začeli pogajati z ljudmi, katerih se je v nekaj trenutkih nabralo ogromno okoli nas, da bi se kdo ribičev ojunčil in nas privedel na oklopnico, kar se je oglasil doktor, ki se mu je brala bojazen v očeh.

„Gospodje, ako naši ljudje niso bili kos razbeselemu elementu, tem manj moremo zahtevati od teh polomljenih ribičev, da nas privedo zdrave na krov. Odločno sem zoper to, da bi se izročili tem orientalskim lopovom takorekoč na milost in nemilost.“

Smehljaje ga je zavrnil starejši gospod, češ ti ljudje so prišli na svet s plavalnimi kožicami, in vsak strah je neutemeljen.

In skoro bi bili sedli v sumljiv brod za nesramno visoko ceno, od katere ti Odiseji, videči nas v tej zadregi, niso odnehali niti za piaster, tedaj smo pa vzrli na valovih rešilni čoln svoje ladije in v njem najkrepkejšo moštvo, poslano, da nas dovede na „Wien“. In tako smo po vseh teh skrbih in po težkem naporu izvežbanega

moštva prišli sicer mokri, a zdravi na brod, samo doktorjev obraz je bil še drugi dan nekoliko blede.

Brez prave smeri in brez vsakega programa smo obredli več otokov v Levantinskih vodah. Posetili smo Samos, čegar vino zasluži, da se pije iz kristalno brušenih čaš, Kios in še nekaj neznatnih otočičev, a pomudili se kvečjemu dva dni in križarili dalje. Imeli smo namreč nalogo, da demonstriramo proti Turčiji, da izvajamo nanjo s svojo v železje in jeklo odeto eskadro nekak moralen pritisk, zakaj prav one dni je priklopelo preporno macedonsko vprašanje do vrhunca resnosti in bati se je bilo ostrega konflikta. Zavili smo tudi mimo Itake, kjer se razbija moč morskih valov ob neomahljivih skalah, kakor poje pevec Homer. Pred nami pa je ležala Itaka, zavita v mrak in lahno meglo, porastena s slabotnim, rjavkasto nadahnjenim drevjem, kraj nje pa ni bilo niti neomahljivih skal, niti morskih valov, ki bi z nebrzdano silo butali ob nje. Vsa legendarna mistika in ves oni mitični, z živimi cvetovi najbujnejše poezije posejani nimbus sta se razblinila v nič.

Noč je prižgala na nebu milijone lučic. Njihov soj pa je obledel in izginil, ko so začeli iz ladij naše eskadre padati silni prameni svetlobe in legati milje daleč na morje in gorati svet otoka Roda. Tako živa, tako intenzivna je bila svetloba, ki je v mogočnih žarkih valovila po morju in otoku, da so se neštevilne utve, ki so v obrežnem grmičevju iskale nočnega počitka, preplašeno vzdignile in frfotale otožno kričec sedaj popolnoma v temi, sedaj zopet po drhtečih valovih nemirne luči. A kar na mah se je vaja ustavila. Na admiralovi ladji pa se je dal signal, da mora vsa eskadra z največjo hitrico odpluti proti Solunu. Baš prejšnji dan je šla v zrak otomanska banka, baš prejšnji dan so Bolgari, v divjem diru po mestu se vozeči, metali iz kočij dinamitne bombe na javna in privatna poslopja. V sredi noči je dospel brzojav, kličeč eskadro proti Solunu, da nemudoma pomiri do skrajnosti zbegano in preplašeno prebivalstvo avstrijske in drugih evropskih kolonij in eventualno z orožjem v roki in z gromom topov napravi konec progresivno naraščajočim atentatom in krvavemu kršenju miru.

In v sredi noči smo zakurili kotle in s tako hitrico so rezale oklopnice belorazpenjeno površino, da so stokali stroji, iz kaminov so pa švigali krvavorudeči zublji, čijih iskre so ugašale v temi za nami. Ko smo dospeli po petnajsturni gonji nekoliko vznemirjeni, ker nismo vedeli, kaj da se pravzaprav godi, pred Solun, je ležalo

C. M. CRNČIĆ: VELEBIT.

mesto pred nami popolnoma mirno in nič ni kazalo na to, da je bilo pred dvema dnevoma poprišče najsmelejših atentatov, groznega klana, velike razburjenosti in silnega strahu. Samo tam po cesti, ki se je vila v hrib, se je podila mala turška kavalkada, bržkone zasledujoča bolgarske begunce.

A ni bil to mir meščanstva, ki po dnevnem delu in izvršenih opravkih lega k počitku, v svesti si blagodejnega spanca, bil je to sumljivi, k tlom pritiskajoči mir obsednega stanja. Težak mir je visel one čase grozeče nad Solunom. Posamezne gruča ljudi so na dolgem molu stikale glave in ugibajoč motrile zasidrano brodovje. Na vsakem oglu je stal kavas z navzdol visečima brkoma, sicer v raztrganem obučalu in zakrpani uniformi, a na rami mu je bila puška najnovejšega sistema. Neprestano so rožljale sablje po tlaku, neprestano so se menjavale straže, ki so stale komaj za lučaj oddaljene druga od druge. Mesta in zlasti bolgarske četrti pa se je ovijal tesen kordon, ki je s sokoljo natančnostjo pazil na to, da se ni pritihotapila kaka sumljiva oseba v mesto.

Življenje, ki že podnevi ni bilo kaj živahno in ni kazalo onega trušča, ki je tipična last orientalskih mest, je po deveti uri zvečer popolnoma omrtvelo. Vsi javni lokali, varieteti, kavarne, hoteli so se zapirali, in ni je bilo žive duše na cesti, samo po tlaku so odmevali trdi koraki mnogobrojnih straž in vojaških oddelkov, njim na čelu turški oficir smelega, simpatičnega obraza in elegantne, visoke postave. Včasih je pretrgal nočno tišino topot konjskih kopit. In tedaj se je pojavila na krasnem belcu čokata postava guvernerja v generalski uniformi in dolga siva brada mu je padala na veliko zvezdo na prsih. Nadzoroval je vojaštvo. Vsak dan so dovažali parniki iz Male Azije in turških otokov nove oddelke in trumoma so se izkrcavali bojevniki z markantno mongolskimi potezami, gole noge so jim tičale sicer v neotesanih lesenih čevljih, a zato so imeli petelina pri puški ovitega z umazanim robcem, in prav nič se mi ni čudno zdelo, da so ta odločna in krepka ljudstva pred leti korenito porazila od časopisov toli hvalisane, a v resnici bojzljive Grke. Oficirji so delali kaj prikupljiv vtisk. Ne samo, da so imeli čedne uniforme, bili so vse-skozi močate postave in jako uljudni in prijazni. Naj si so vse razmere v otomanski državi docela gnile, vojaški material je dober, kolikor sem sodel po oddelkih, nastanjenih za časa obsednega stanja v Solunu.

Poprosil sem judovskega trgovca, naj mi pokaže to in ono, a pomignil je z rameni in de-

jal, da ima strah. Kamorkoli sem prišel, povsod mi je donela ena in ista italijanska beseda: „Poura“ (slovenski: strah). Človeka skoraj nisi mogel pripraviti nekaj sto korakov od njegove hiše, tako jim je šinil strah zadnjih večerov v ude, ko je pokalo na vseh krajih in koncih mesta. Pa saj ni bilo čudno. Sam sem bil priča groznega prizora. Sedel sem v kavarni. Kar vidim, da se jame množica zgrinjati. Petdeset korakov od kavarne sta bila zasačena dva Bolgara v trenutku, ko sta hotela vreči dinamitno bombo v neko javno turško poslopje. Prebodli so ju na mestu.

Kaka mora da je tlačila mesto in kako so njegovi prebivalci živeli v neprestanem trepetu in vedni grozi, naj pojasni sledeči dogodek, ki ni samo značilen za tačasne razmere mesta Soluna, ampak tudi jasno kaže, da je obsedno stanje za vsako mesto brez razločka gotovo najstrahovitejša nesreča. Brez ozira na to, da ovira ali celo onemogoča vsak promet, kupčijo, obrt, skratka javno življenje sploh, je zlasti zavest, da ni človek noben trenotek varen ne svojega imetja, ne svojega življenja, naravnost uničujoča.

Avstrijska kolonija je namreč priredila za štab svoje eskadre v tamošnji pivovarni sijajen ples s še bolj sijajnim buffetom. Ko je najbolj razbrzdano življenje vrvelo po prostorni dvorani, so bili slišati zunaj pred stopnicami rezki glasovi. Ista misel je šinila vsem navzočim v močgane in ustnice so se nervozno zatresle, kakor bi bile hotele izgovoriti besedico „atentat“. Ta besedica je bila namreč takrat na dnevnem redu. In pa dinamit tudi. Kapela je prenehala sredi melodijoznega valčka, noge so zastale in masikatero razgreto ličce je poslikal strah, da je začelo ble-deti. Pa ni bilo ne atentata, ne dinamita, ples avstrijske kolonije je počastil s svojim posetom sivobrađati turški guverner... Tu se vidi, kaka malenkost za časa obsednega stanja lahko provzroči najgrozovitejšo paniko.

Težak je bil torej mir, ki je ležal nad mestom, le tuintam prekinjen od korakov straž in topota konjskih kopit. Prebivalstvo je hudo trpelo pod tem mirom, trgovci in obrtniki so tožili in jadikovali, da gre vse k nič, bazarji so bili prazni, namesto običajnih zabav obsedno stanje in preki sod, naselniki v strahu in drgetu, kaj prinese bodočnost, samo žurnalisti in poročevalci, ki se jih ni manjkalo od vseh krajev in koncev, so imeli zlate čase in so pošiljali časnikarske race v svet.

Za avstrijsko eskadro je prišla italijanska s štirimi mogočnimi ladjami in v dobrem tednu se je prebivalstvo zopet pomirilo in nekoliko od-

dahnilo, zlasti ker so se poročila glede vstaških tolpa in skoraj do konflikta vzkipelega nasprotstva med Turško in Bolgarsko precej ublažila.

O vstaji sami, kakor tudi o mestu Solunu se je svoje dni že toliko pisalo, in toliko je bilo nasprotujočih si mnenj, opisov in slik, da bodem le na kratko omenil lego in stališče, ki je zavzema dandanes ta, za Carigradom najvažnejša luka evropske Turčije.

S o l u n (turški Selanik) ima brez vsakega dvoma krasno lego. S svojo citadelo, številnimi kupolami, minareti in mošejami napravlja na opazovalca od pristanske strani lep in slikovit vtisk, notranje mesto pa je s svojimi nepravilno in okorno zidanimi hišami, ki kažejo gole, sive stene, s svojimi ozkimi in prašnimi ulicami brez vsakih nasadov, brez kipov in monumentov nezanimivo, neestetično in neokusno. Cerkvâ, zlasti grških in sinagog, bolnišnic in šol ne primanjkuje, istotako je v izobilju dokaj javnih poslopij, a vsa so zidana vzporedno s pristanom ali takoj v njegovi bližini. Ta javna poslopja so edina na kras mestu in pa v resnici lepo število ljubkih vil, ki se med cvetočimi vrtovi in zelenimi nasadi raztezajo ob obrežni ulici pristana. Brez teh javnih stavb, zlasti evropskih konzulatov in pa ličnih dvorcev in vil, ki so skoraj izključno le last naseljencev iz večjih evropskih držav, Špancev, Francozov, Italijanov in Avstrijcev, bi padlo mesto, ki že sedaj navzlic velikemu številu prebivalstva (150.000) igra v primeri z drugimi pomorskimi mesti žalostno vlogo, na nivô na dolgo se raztezajoče vasi, kakor si je pustejše in žalostneje misliti ne moremo. Znameniti so ostanki stavb iz starega veka. Dva rimska slavoloka na nekdanji Via Egnatia, stebrišče korintskih stebrov z arhitravom, „rotunda“, zidana po vzorcu Panteona v Rimu, sedaj mošeja, in nekaj manjših monumentov, kipov, hronogramov i. dr.

Prebivalci se dele v Turke, Jude, Grke, Bolgare in več tisoč podanikov tujih držav, izmed katerih zavzema avstrijska kolonija odlično mesto. Industrija je precej razvita. Omeniti bi bilo usnjarske in pleskarske fabrike, dalje tovarne za preproge, svilene in kovinske izdelke.

Navajam še veliki jetniški stolp, ki stoji pač na najlepšem in najmarkantnejšem delu mesta, natanko v sredini edino znamenitejše ulice, s svojimi luknjam podobnimi, z zarjavelim železjem zamreženimi okni, ki nikakor ne odgovarja modernim zahtevam jetnišnice, takozvani „Turm der Winde“. Da je obrežna cesta jako

nizko zgrajena, je velik nedostatek, zakaj če je morje količkaj vznemirjeno, pljuskajo valovi med kolesa konjskega tramvaja in prisilijo pasante, da se plazijo ob hišah.

Istotako je vredno, da se omeni severozapadna četrt mesta, to je ona četrt, kjer se izprehaja po kotanjastih ulicah ljubko se smehljajoči greh v pisanih nogavicah in lakovih cipelicah. Ta del mesta je eldorado svobodne ljubezni — ali če se izrazimo manj poetično — bohotno gnezdo prostitucije. Zastopane so menda vse narodnosti in vere. Blagodoneča italjanščina in dunajski dialekt, španjolščina in njena posestrima, elegantna francoščina, orientalski jezik — vse živi v najidealnejšem miru in ni se še pojavil monsturno narodnostnega vprašanja. Tu obrazi, ki jih je zaznamovalo sladostrastno življenje in jim vtisnilo svoj neizbrisni pečat — že uveli cvetovi, tam visavis še komaj vzklilo življenje, na kamenitem pragu deklet, jedva odrastlo kratkim krilom v jako živi pozi in s pregrešnim smehljajem na ustnicah. Ta del je še najmanj občutil strahoto one pesti, ki je tako težko ležala nad nesrečnim mestom.

Solun je od leta 1430. pod turško oblastjo. Po svoji naravni legi in slavi zgodovini je ustvarjen, da zavzema eno najodličnejših mest izmed pomorskih luk sredozemskega morja. Žalibog, da temu ni tako. Onega blagostanja, ki ga imajo drugi pristani, ne doseže nikdar, ali šele v nedoglednem času. Kriv je temu upravni sistem evropske Turčije. Poizkusi, da se zla uprava odpravi, so ostali na popirju, ali so se izjalovili v prvi vrsti zaradi pokvarjenosti uradništva in prevelike razkošnosti na sultanovem dvoru. Za gospodarske in socialne reforme manjka sredstev, in pa tudi resnosti in pravega poznavanja razmer v odločujočih krogih. Preporodila pa se Turčija ne bo nikdar in nikdar ne izvede onih reform, ki bi jo zbližale z evropskim kulturnim pokretom. Dnevi njenega obstanka v Evropi so šteti, ostaja samo vprašanje časa, kdaj in kako hočejo evropske oblasti porazdeliti med seboj turško posest.

Več kakor mesec dni smo prežali pred Solunom, sedaj in sedaj pričakujoč, da tleča iskra zaneti hud požar. A na srečo so jo evropski diplomatje in strah turške vlade pred njimi zadušili, in nekega lepega dne smo na svoje veliko zadovoljnost zakurili vse kotle, in vesela je bila vožnja nazaj k domačim bregovom, ki smo jih pozdravili po nekajdnevem potovanju.

PSOGLAVCI.

Zgodovinska slika. Napisal Alojzij Jirásek

Tudi oni v sobi se niso menili za to, da mladih ljudij ni med njimi. Samo da v tej prostrani izbi, priprosti in brez okrasa, ni bilo toli veselo in jasno, kakor mladima zunaj v veži. Sedeli so tam sami možje, starejši in stari, mračni in resni po svojem značaju in govoru, ki so ga imeli. Bil je tu Matej Pribek brez „župana“, le v hlačah in telovniku, poleg gospodarja njegov bratranec Pajdar iz Pocinovic, plečat in stasit Hod, čegar postava in obraz nista prikrivala, da izhaja iz rodu Pribkovih. Njemu nasproti Psutka iz Postrekova, ki se je s Pajdarom tukaj ustavil, gredoč iz mesta.

Ti vsi so sedeli na surovih stolih okoli ogromnega lipovega panja, ki je od pamtikeva služil pri Pribkovih mesto mize. Ta naravna miza je stala tu že za deda Mateja Pribka, kakor je to trdil Matejev oče. Sedaj ta starec ni sedel za panjem, nego nasproti možem, na klopi kraj peči, ogrnjen z ovčjim kožuhom. Saj mu ga je bilo že treba, ker se v njegovih letih kri znatno ohladi. Marsikaj let je že pomnil; kako dolgo je že hodil po svetu, že sam ni več dobro vedel, a šteli so mu, in gotovo ne preveč, nad

HODSKI GRAD.

(Dalje.)

osemdeset let. Sam ni več po letih niti meril niti štel, nego le po svojem spominu. Pravil je, da se še dobro spominja tiste velike vojne; fantje, ki so se narodili ob njenem začetku, so morali še na njo, saj je trajala dobrih trideset let. Stari Pribek je pomnil tudi še staro hodsko slavo, ko so bili Hodi še svobodni, ko so imeli svoj grad in svoje pravice, in videl je svojega očeta, ko je šel pod orožjem in pod praporom v gozd ob meji. To je bilo takrat, ko se je tista velika vojna začela. Takrat je nosil njegov oče hodski prapor, kakor je ta pravica že oddavna pripadala Pribkom.

Rad je pripovedoval in opisoval to stari Pribek, kako so delali zaseke, kako so možje iz vsake vasi po vrstah hodili na celih štiriindvajset ur v gozd na službo, kako so nosili sabo kruh in posušeno meso in kako je on sam, tedaj še deček kakih petnajstih let, pobegnil z doma v gozd k zasekam med može ter je ondi ž njimi prebil ob ognjih podnevi in ponoči. To so bili časi, to so bili doživljaji! Koliko jih je že videl in dočakal, in koliko jih še dočaka! — Prav sedaj je pozorno poslušal čudne novice, naznanjajoče vihar. Saj sta pripovedovala i postrekovski Psutka i sestrin „fant“, Pajdar iz Pocinovic, da je po vseh hodskih vaseh stikala gospodska, da bi iztaknila stare pisane majestate in da so včeraj poklicali tudi Syko v Trganov na grad, kjer so njemu, kakor povsod, silno grozili, ako ne pove o teh starih listinah.

„Toda usta je imel zaprta kakor vsi“, je dodal Psutka, ki je pravil o Syki.

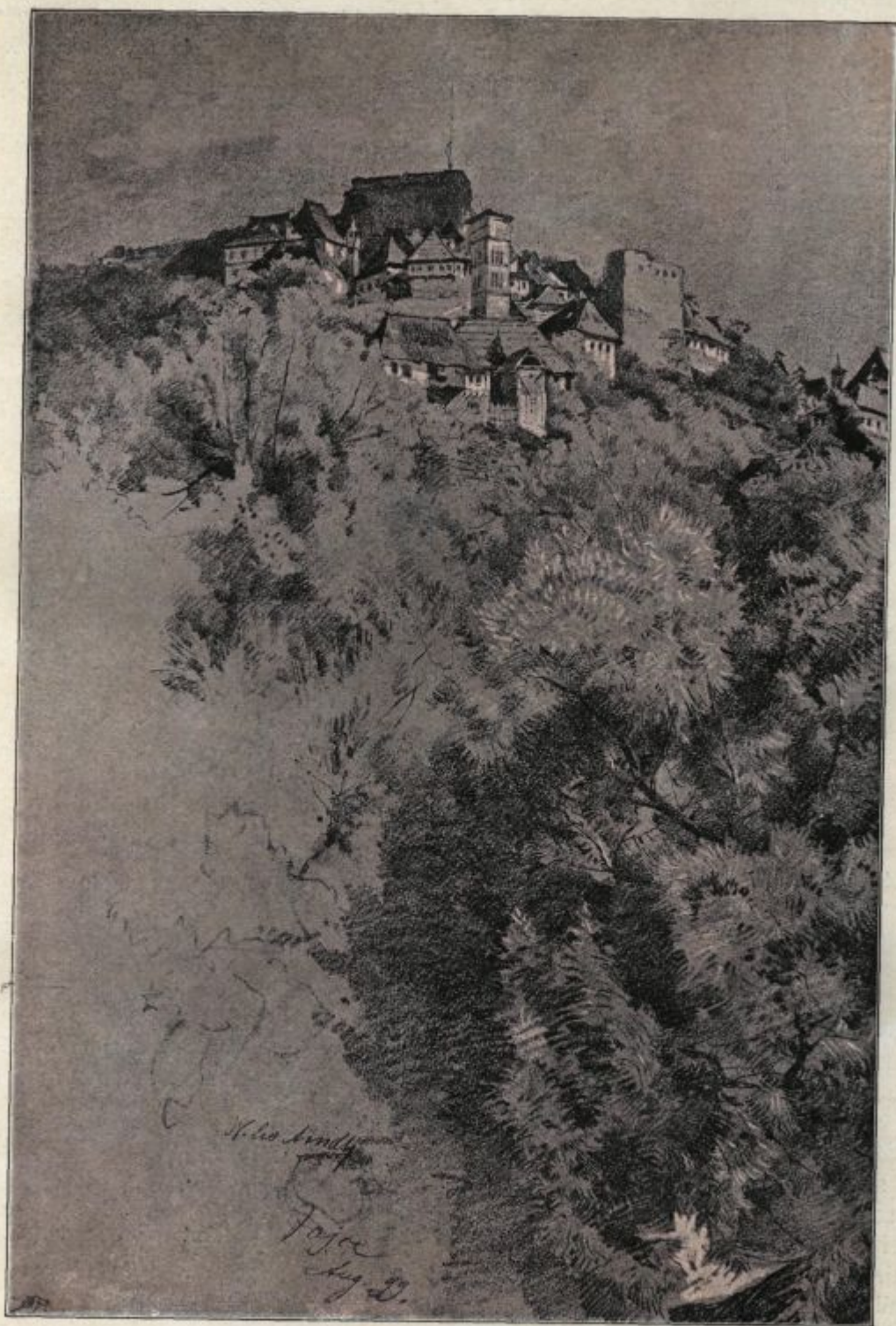
Matej Pribek je mračen še vedno molčal in samo poslušal; naenkrat pa je dvignil glavo ter je izpregovoril:

„Molčal je! Mi tudi molčimo! To znamo. Robote nam nalagajo vedno več, in vsi molčimo, — bijejo nas, molčimo, — gozde so nam vzeli, molčimo, — meje nam sekajo in polja kradejo, a mi zopet molčimo —“

„Ti nisi molčal in tudi Kozina ne,“ mu je segel Psutka v besedo. „In kaj je bilo in kaj še bode!“

„Kaj bi bilo?“ je vprašal Matej ostro.

„Misliš, da gosposka tebi in Kozini to odpusti?“

W. L. ARNDT: TRDNJAVA JAJCE Z JUGA V BOSNI.

„Odpusti ali ne odpusti! Toda imeli so že dosti časa priti po nas, a še niso prišli, in mislim, da so se premislili!“ —

Od peči je vstal njegov stari oče in se počasnega koraka približal mizi. Starec je bil tako velik, kakor njegov sin Matej, samo starost mu je sklonila glavo naprej in mu je stisnila ramena. Čelo je imel plešasto, zato pa so mu padali od temena dolgi lasje, beli ko sneg, prav do razgaljenega kožuha, ki si ga je držal ob pasu. Naježil je svoje goste, sive obrvi, v očeh se mu je posvetilo, ko je dvignil desnico in je izpregovoril z glasom, za njegovo starost še zvonkim:

„Dobro si povedal, sin! V starih časih bi tega ne bilo. Vsaka vas in vsi bi bili po konci, če bi kdo posekal mejnik, pa če bi bil to sam knez, ne pa ta Nemec!“

Naenkrat je starec obmolnil. Psutka in Pajdar sta skočila s svojih stolov k oknu. Ječeči zvok poljske trobente je došel do sobe, kratko, ostro, nato je zadonel iznova mehkejša in daljša. Matej Pribek je stopil počasi k oknu in gledal kakor njegovi gostje venkaj na trg. V tem hipu je pribežala v sobo tudi Manica in ž njo je vstopil mladi Šerlovsky. Ta nenavadni in strašni zvok poljske trombe je mahoma končal srečni pogovor pred Maničino kamrico. Mladenič bi bil ondi v svoji ljubezenski razdraganosti stal morda do mraka, — ali to milo nado si je zdaj mogel vendarle vzeti sabo na pot, da Manica poprej ni govorila resnice, da misli vendarle na nekoga in da je to — on sam.

Skočila je k dedu ter ga vprašala, kaj je in kaj se godi?

Starec, stoječ kraj mize, se je zbudil iz napetega poslušanja ter je odgovoril kratko: „Vojska“.

Manica se je prestrašila. Njen pogled se je uprl po tej besedi na očeta, ki je stal doslej tik okna nepremično, mračno in mirno poslušaje.

Zunaj je hrup naraščal. Tiha in prazna vas se je mahoma oživila. Ljudje so bežali iz hiš, se klicali, vprašujoči se, kaj se je pripetilo. Tuintam je kdo tekel čez cesto, drugi pa so bežali tja v ono smer, odkoder se je čul jek trombe. A nakrat so se vsi, ki so šli ali tekli, ustavili in vsi so za hip umolknili. Med ograjami se je pojavila konjska glava, za njo druga, tretja in že so pridirjali med hiše štirje jezdec. Trije so bili cesarski oklopniki, četrti je bil civilist. Na glavah so se vojakom lesketale čelade z grebeni. Na prsih preko bele suknje z rdečimi, širokimi vložkami se je črnel spredaj in zadaj železen oklop, preko katerega je visela na rmenem jermenju konjiška karabinka. Rdeče hlače teh težkih jez-

decev so se izgubljale v visoke škornje. V roki so se jim bleščali goli palaši.

„Hudič te vzemi!“ je vzkliknil Psutka, „to je oskrbnik iz Trganova!“

„In kaže jim semkaj!“ je dodal Pajdar. „Matija, hitro, še je čas; po tebe gredo!“

Manica je zakričala in skočila k očetu, proseč ga, naj uboga in naj uteče zadaj čez polje. Odrinil jo je nalahko, kakor bi je ne slišal. „Čemu bi bežal?“ je dejal, obrnivši se k mozem; — „ali sem morilec?“

„Tudi jaz mislim tako, sin“, je pritrdil stari njegov oče. Konjski topot se je oglasil sedaj prav pred hišo in začul se je glas oskrbnika, naj odpro vrata.

Možje gostje so se v skrbah spogledali, Manica pa je gledala za očetom, ki je šel energično ven odpirat vrata. Zaškrpala so in kirasirski konj je zarežgetal prav na dvorišču. Nožnice palašev so zažvenketale, ko sta dva kirasirja zlezla s konj. Oskrbnik za njima.

„To je on sam —“ je zakričal na Pribka. „Z nami pojdeš in precej!“

„Kam?“ se je odzval Hod, stoječ nasproti oskrbniku. S svojo postavo je bil celo nad oba oklopnika, ki sta mu stopila na vsako stran.

„Ne vprašaj in pojdi! Če pa ne greš —!“ je zagrozil oskrbnik.

„Le ne žugajte, — saj veste, da se ne bojim,“ je odgovoril Pribek in zaničljiv nasmeh se mu je pojavil na ustnicah.

„Hitro! A kje je tvoj oče?“

Na te oskrbnikove besede se je Pribek stresnil.

„Kaj hočete z mojim očetom starcem?!“

„Pojde tudi, — a zdaj brž, nimamo časa!“

„Da bi videl, kakšni rablji ste!“ se je odzval v veži glas in na pragu je stal Matejev stari očka. Mrzli veter je ril po kmetovih belih laseh; stal je kolikor mogoče vzravnan ter gledal ostro na vojnike in oskrbnika. In obrnil se je k svoji vnuki, ki ga je pograbila vsa ustrašena za roko. Medtem je njegov sin oskrbniku odločno naznanjal, da ne pojde poprej, dokler ne izve, kam ga hočejo odvesti.

„Da se naenkrat toliko ne prestrašiš, greš najprej na rihto in potem k nam,“ ga je zavrnil oskrbnik z zasmehom.

„In naš očka?“

„Tudi.“

„In kaj bo on tam?“

„Kaj bi toliko govoril ž njim, Matija!“ se je oglasil starec. „Pojdeva. Manica, prinesi očetu župan —“

Ko je podajala očetu beli plašč, ji je dejal: „Ne javkaj, neumno dekle, saj se zopet vrnem; med tem pa dobro pazi na hišo!“

Pred domačijo se je zbralo sosedstvo. Vsi so polni groze gledali na čudni izprevod, ki je odhajal iz Pribkove hiše. Spredaj je jezdil oskrbnik iz Trganova na konju, za njim trije oklopniki, med katerimi sta korakala, vsak zase, oba Pribka: starec v kožuhu, opiraje se na čekano, njegov sin brez nje z visoko dvignjeno glavo, Manica z mladim Šerlovskim, s stricem Pajdarjem in Psutko so šli za njima. Možje so hrabril prestrašeno dekletce.

In ko so dospeli do rihte, so zagledali ondi dva druga oklopnika; med njima pa je stal mladi Kozina z obvezano glavo. Tik njega blede žena, objokana držeča Hanico na rokah. Poleg mlade kmetice je držala stara Kozinka malega Pavleka za roko. Stara Kozinka ni jokala: na temnem njenem licu, a na očeh, ki jih je upirala na sina, je bilo poznati, da njena duša ni mirna. —

Pred rihto pa se je nabralo že ogromno ljudstva, mladi, stari, možje in žene. Vsi so gledali, kako prihajajo Pribkovi; ali hitro so se obrnili, ko se je naenkrat, kakor da je padel iz oblakov, pojavil med njimi dudak Gregorček, Iskra, ki se je prerinil do oskrbnika, se pred njim odkril in napol šaljivo, napol resno izpregovoril: „Gospod oskrbnik, tudi jaz sem bil pri tisti muziki pod lipo!“

Glasno odobravanje je pozdravilo to dudakovo izpoved; v tem pa se je začul odnekod iz daljave vzvik:

„Mati božja, prihaja še druga vojska!“

VI.

Ni bila to vojska, kakor je naznanjal glas, nego četa konjenikov, oklopnikov. Na čelu jim je jezdilo nekoliko gospodov, očitno častnikov v belih plaščih. Na glavah niso imeli kakor moštvo grebenatih čelad, nego rdeče triogelnate klobuke, z zlatom obrobljene. Prihajali so iz Domažlic. Ker pa ondi ni bilo nobene posadke, je vedel lahko vsakdo, da so iz posadke v Plzni.

Takoj, ko je dospela četa do vasi, so se oddelili konjeniki posamezno ali po dva ter jezdili do prehodov in med hiše, da zasedejo vsak izhod iz vasi. Ostali pa so se ustavili na trgu blizu rihte. Že prej se je bil prestrašil ves Ujezd tistih par oklopnikov, zdaj pa je razburjenje vseh silno vzkipelo zaradi novega, nepričakovanega obiska. Šum in hrup mnogobrojnega sveta pred rihto je naglo umolknil, ko so došli konjeniki na

dano povelje naenkrat in bliskoma potegnili svoje palaše. Ko so zažvenketale kovinske nožnice in se je golo orožje v zraku zablješčalo, je bilo v množici kakor bi odsekal. Žene so gledale plašno, možje pa so mračno molčali.

Ko pa sta dva sprednja častnika lezla s konj, se je oglasil med ljudstvom krik, živ izraz groze: „Joj, tam-le je tudi trganovski gospod!“

Komaj pa so se na ta glas oči vseh obrnile v označeno smer, je zaklical nekdo drug: „In tisti je oskrbnik Koš iz Kota!“

V resnici je bil tu sam Maksimiljan Lamminger, baron Albenreuthski, v tem času glavar plzenskega kraja. Dva višja častnika sta mu stopala ob strani in za njimi oskrbnik Koš. Gospod Hodov, mož srednje postave, okoli petdeset let star, je korakal z dvignjeno glavo odločno in čvrsto; njegove bledomodre, hladne oči so zrle mirno, a pozorno na zbrani narod. Hladni veter se je nalahno igral z njegovim plaščem, ki mu je visel prosto z ramen, ter z bujnimi kodri rdečkaste barve na njegovi alonževi vlasulji.

Trganovski oskrbnik je brzo in ostro ukazal trumi, naj se razmakne in naredi prostora. Lamminger je stopal med molčečim narodom, gledajoč predse; tik vrat pa se je srečalo njegovo oko z iskrim, a zamračenim pogledom, ki se je upiral v njegovo bledikasto, pegasto lice.

Tako je zrl nanj mlad kmet postavne rasti in z belim robcem obvezano glavo. To ni bilo oko bojazljivega, zastrašenega robotnika, nego ponosni pogled svobodnega, samozvestnega moža. Lammingerjeve belormene veke so nehote nenadno vztrepetale.

V tem hipu, ko je stopil plemič s častnikom v vežo, se je približal Gregec Iskra Pribku, stoječemu poleg med dvema oklopnikoma, pokazal na rdečkaste kodre trganovskega gospoda, se je namrdnil in rekel:

„Bog ga ni zastonj zaznamoval —“

„Vsaka zver ima svoj znak,“ je odgovoril Pribek kratko in suho. Tedaj je trganovski oskrbnik s surovim glasom ukazal obema Pribkoma, mlademu Kozini in nekaterim seljakom, naj starejšim iz vasi, ki so stali tu že izbrani, naj stopijo v sobo. Predno je vstopil Kozina, se je ozrl; njegovo oko je iskalo ženo in otroka. Opazil jo je blede, objokano.

Rinila se je k njemu, in čudno — trganovski oskrbnik, ki je stal poleg vrat, jo je pustil in staro mater z otrokoma ter žene vseh teh, ki so bili pravkar odvedeni v veliko sobo rihte, a tudi mlado Pribkovo Manico, ki se je prerinila pogumno prav do semkaj.

MESTO DOMAŽLICE.

Oči vseh so visele na gospodih, ki so stali, odloživši plašče, v kotu ob veliki rihtarski mizi na izrezljanih treh nogah ter so se med sabo živo polglasno razgovarjali.

Med častniki v belih suknjah in v rdečih hlačah se je razločeval Lamminger v rdeči suknji širokih, trdih reverjev, ki so se spredaj lesketali od port in zlatega veziva. Na desni strani gospodov, ki so vsi imeli visoke jahalne škornje, je stal Koš, oskrbnik Kota, ki je tu zaradi gospodarja snel svoj klobuk z glave. Na oskrbnikovi postavi in na vsem njegovem vedenju je bilo videti, da je star vojak. O tem je pričala tudi temnordeča, široka brazgotina nad desnim očesom, ki jo je odnesel v spomin na bitko pod Dunajem, ko je tam pred devetimi leti pomagal v vojski Leopoldovi premagati turško silo.

Poleg semkaj privedenih Hodov, a vendar sam, je stal Juri Syka, rihtar „prokurator“, kakor so mu rekali; bistro je opazoval izpod oči gospodo in obračal svojo lasato glavo po ostalih krajanih. Gregec Iskra, ki je stal zadaj, je dobro opazil, da zapušča rihtar oprezno in polagoma svoje mesto ter se trudi pririniti do svojih ljudi, ki bi jim menda rad nekaj naročil ali pošepnil, a da mu je pri tem velika zapreka straža, čakati oklopnik v črnem oklepu, držeč goli mogočni palaš.

Stari kmetje nasilno pripeljeni semkaj, so zrlí srepo in nekateri ne brez prepadenosti na gospode. Toda večina je sicer mračno, a mirno čakala, kaj bode, zlasti Matej Pribek, ki je nadkriljeval po visokosti vse za glavo! Slabše je bilo staremu očki. Kmeta je stoja utrujala, a sesti ni bilo mogoče. Edina olajšava mu je bila mogočna, stara čekana, ob katero so se opirale njegove žilate roke.

Samo mladi Kozina je bil nekako nemiren; včasih je uprl svoje oči na gospode, včasih na

Syko, in včasih se je zopet ozrl ter pokimal z glavo, — ne ženi, nego materi. Opazila je to ter se prerinila prav do njega. Tedaj, ko so gospod prestali razgovarjati se, je začel kotski oskrbnik Koš na migljaj svojega gospoda z gromkim glasom rezko čitati kmetom iz neke listine.

Stara Kozinka pa prvih njegovih besed ni slišala, saj je bila v tem hipu ona vsa presenečena. Par besed sina jo je toli pretreslo.

„Mama, gospodje niso prišli pomie, ampak po majestate“, ji je dejal šepetaje in v eni sapi. „Ali ste jih dobro skrili?“

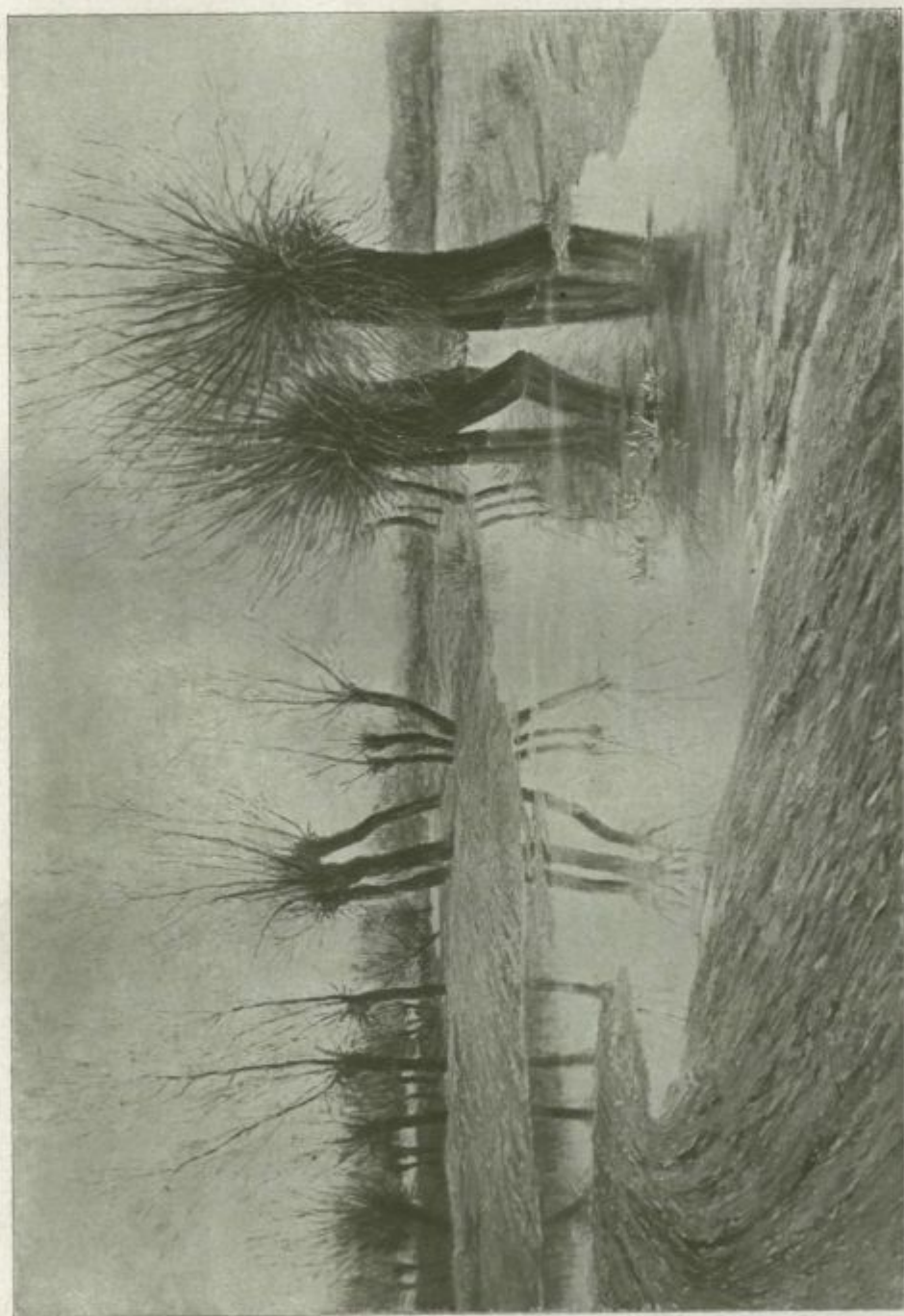
To je rekel in nič več. Stara Kozinka pa je imela vendarle dovolj.

On ve, da so majestati pri njej! Kdo mu je to povedal? Syka gotovo ve. Torej ju je takrat videl — — A molčal je, kakor dob je molčal. Doslej — ko ima zanje strah —. Te misli so se podile po sivi glavi stare Hodke. „Kaj naj storim? Kaj misli?“

Njen pogled je poln strahu visel na pogumnem sinu. On pa se ni obrnil več, nego je pozorno poslušal, kar je z osornim glasom čital Koš, stoječ ravno kakor steber. V sobi je vladala globoka tišina. Kotski oskrbnik je omenjal, da je bil po strašni in besni kmetski ustaji pred dvanajstimi leti*) izdan navšnji patent, s katerim so bili porušeni in kasirani vsi privilegiji in vse pravice, ki so bile izdane pred tem puntom, ker so vsi spori in tožbe podanikov z oblastmi vznikle vsled tistih pravic ter so imele v njih svoj izvor. Vzlic temu pa tupatam ter tudi v teh hodskih vaseh ljudje niso izročili tistih svojih pisanih pravic, dasi so že neveljavne, ker so neumnega, mnenja, da bodo ž njimi mogli še kaj doseči; da, mnogi robotniki i dovoljujejo nasilstva ter dvigajo svoje roke — kakor se je to dogodilo baš v tej vasi — na uradnike Nj. M. barona Lammingerja, glavarja plzenskega okraja. To pa se dogaja, sklicujé se na stare pravice in majestate, na najstrožje kazni vreden način.

Vendar pa blagovoli Nj. M. v svoji dobroti in milosti za to pot odpustiti upornikom in onim, ki so se spozabili, t. j. Janězu Sladkemu, zvanemu Kozina, in onim, ki so mu pomagali, toda kot glavar plzenskega okraja odreja in naroča v imenu najmilostljivejše vlade najstrožje, ker se je uveril, da so bila le tista namišljena privilegija kriva tega, da se imenovani majestati in pergamenti,

*) 1680.

F. KOVAČEVIĆ: VRBE.

ki niso, kakor dognano, nikjer drugje kakor tu v Ujezdu, vsi do zadnjega brez odlašanja in prostovoljno izroče, sicer bo z močjo svojega urada vse neposlušne in uporne k temu prisilil ter jih najostreje kaznoval. — Desnica Koševa, držeča razglas, je omahnila. Oskrbnik je uprl svoje bodeče oči na kmete, kakor bi se hotel prepričati, kako so njegove besede učinkovale.

Lamminger, kakor bi brezbržno ne poslušal, se je oziral pri tem hladno po Hodih, stoječih pred njim. Večkrat pa, kakor na kogarkoli izmed njih, je uprl oko na mladega Kozino, čegar pogled ga je bil poprej toli vznemiril.

Ko je Koš dočital, je nastala za hip globoka, mrtvaška tišina. Učinek prečitanega razglasa je bil očividni. Oni, katere je poprej preplašila vojska, žvenket golega orožja in častniki z okrajnim glavarjem, ki se je pojavil toli nenadejano, so sedaj s tesnobno napetostjo upirali svoje oči k mizi in trganovskemu gospodu.

Kozina pa se je ozrl po Syki, kakor bi čakal, da se „prokurator“ odzove. Toda ta je molčal. Mladi gospodar pa se ni dolgo premišljal ter je izpregovoril:

„Resnica je to, kar je čital oskrbnik, da sem se ruval z grajščinskimi hlapci in z oskrbnikom, toda oskrbnik je dal posekati zaznamovano lipo, in jaz sem jo branil ter braniti moral. Odkar stojim na svojih nogah^{*)}, je bila tista lipa Kozinova, tudi že za rajnega očeta, deda, da, za pradedo, kakor vedo dobro ti stari možje. Zato se zahvaljujem za milost, toda jaz nisem storil nič krivega. — Kar pa se tiče tistih majestatov — to vedo gospodje dobro sami, da še veljajo. Veljajo in bodo veljali, ker v tisti kmetski revoluciji smo mi Hodje mirovali ter nismo ganili rok; zato pa ta razglas z Dunaja za naše pravice nima veljave, nego le v onih vaseh, kjer so se kmetje puntali.“

Prve besede je izustil Kozina počasi, kakor bi jih iskal, ali se pomišljal, izgovoriti jih; toda jezik se mu je razvezal v prirojeni zgovornosti in govoril je živo, s prepričanjem. Na licih se mu je pojavila rdečica in oči so mu zaiskrile. Njegov odgovor je učinkoval sedaj bolj, kakor ostri glavarjev razglas, ki ga je prečital Koš. Na prsi prisotnih Hodov je bil zavalil oni razglas težko breme, a Kozinova beseda jih je oprostila in jim razgnala mrakove. Syka je poln strahu strmел v smelega govornika, katerega do danes ni imel za vrednega zaupanja v važnih stvareh, stari Pribek je kimal z belo glavo, njegov sin pa se je namrdnil ter pogledal oskrbnika in Lammingerja,

kakor bi hotel reči: „Zastonj je ta lokava past! Ne pojdemo vam v mrežo!“ Ostali pa, ki so bili glave povесili, so jih zdaj dvignili.

Toda beložolte vcke Lammingerjevih oči so zopet naglo zatrepetale in niso zakrivalo pogleda, ki je zažarel od togotnosti. Oba častnika, nemalo presenečena, sta pogledala pogumnega govornika in okrajnega glavarja.

Ta pa je premagal najsilnejšo svojo razburjenost ter je izpregovoril: „Slišali ste najvišji ukaz. Svetujem vam, da ga poslušate. Kdor ne bo poslušal, bo smatran za rebela in hujskača; po tem se bode ž njim postopalo, in dobro veste, kako so bili nedavno kaznovani okoreli puntarji!“

Po izgovoru je bilo poznati, da češki jezik ni njegova materinščina. Ko je izgovoril teh par besed, je namignil oskrbniku Košu in ta je začel izpraševati Hode družega za družim, ali ve o majestatih in kje so. Prvi, napol slep starček, je odgovoril:

„Vaša milost, ne vem.“

Prav tako je odgovoril drugi, tretji in ravno tako stari Pribek. Potem je prišel na vrsto njegov veliki sin. Mirno je pogledal oskrbniku v zardelo, razjarjeno lice ter rekel: „Ne vem, a če bi tudi vedel, bi molčal.“

Oskrbnik je polglasno zaklel, obstal pred mladim Kozino ter se mračno nasmejal, ko je tudi ta odločno izrekel svoj „ne vem“, kakor tudi poslednji — rihtar Syka.

Lammingerjevo pegavo lice je pobledelo. Častnika, razdražena vsled vztrajnosti kmetov, sta mu začela polglasno in naglo govoriti. On pa je, stopivši malo naprej, izpregovoril z glasom, ki se je že tresel: „Te svoje stare papirje in pergamente boste izročili vendarle, toda ko bo že prekasno, ko vam vzame zadnji vinar in grizljaj

TRGANOV.

^{*)} Odkar živim.

vojska, ki ostane tu tako dolgo, da boste vsi, ki tu stojite, v železju in eden ali dva izmed vas na vislicah!"

Ozrl se je v mladega Kozino, ki pa tudi sedaj ni zaprl oči pred svojim gospodom.

Dogovorivši, je Lamminger pomignil vojaku, naj poda plašče ter je rekel že na odhodu oskrbniku Košu glasno:

"Zdaj vršite svojo dolžnost; imate polno-močje."

Stara Kozinka vsega tega že ni več slišala in videla. Takoj, ko je začel oskrbnik Koš čitati o majestatih, je oddala Pavleta njegovi materi, se prešinila med vojaki in ljudstvom ter je odhitela domov. Čez nekaj časa pa, ko se je zopet vračala, je srečala med vratmi Gregca Iskro, ki je drl na dvorišče kakor divji.

"Kaj se godi?" je vprašala starka.

"Zlo. Syka mi je hotel nekaj povedati, a ni bilo mogoče. Samo toliko sem čul, da bodo po hišah iskali in da naj ti, kmetica, to povem. Ne bil bi mogel priti ven, a nastala je ondi gnječa, ko so častniki in trganovski gospod sedali na konje."

"Ali so odjezdili?"

"Da, v Trganov, a vojaki so ostali in oskrbnik s Kota silno grozi Syki in Janu" —.

Starko je zbadlo.

"In kaj hoče? —"

"Kaj bi hotel, — majestate! Pri Syku že pretikajo — vse so prevrnili na glavo ti vojaki — in Hanči tam joka —."

"In Jan?"

"Kakor dob —".

Kozinka ni govorila več. Kakor mlado dekle je tekla k rihti. Hrup in krik je bilo slišati že oddaleč. Trop vaščanov pred rihto je bil izredno razburjen. Ko se je v teku približala, je zagledala ženo, ki je pribežala iz poslopja, lomila roke ter kričala:

"Mati božja, kaj se godi! Joj, nesrečne žene! Kozinka!" je vzkliknila, ko je zagledala starko, "brž, brž, — tam ti ubijejo sina!"

V prostorni rihtarjevi sobi je bilo v tem hipu že lažje hoditi, a težje gledati. Gospodje so odhajali in ž njimi za spremstvo tudi nekaj oklopnikov.

Ko je pridrla starka, vsa razburjena, v sobo, je zagledala žalosten prizor. V kotu je stal Matej Pribek, zvezan z vrvicami poleg svojega starega očeta. Ob njima je stala Manica, pritiskajoča k sebi sila prestrašenega Pavleka, medtem, ko je njegova mati, tiščoča k svojim prsom Hanico, klečala pred oskrbnikom iz Kota ter ga prosila

milosti za svojega moža. Na strani v drugem kotu pa sta bila dva oklopnika s ploskvima sabljama po rihtarju Syku, da bi povedal. Isto se je godilo mlademu Kozinu do tega hipa, ko je njega zvesta žena vsaj za trenotek pretrgala rabeljski posel, ki so ga vršili na njem.

"Hanči, molči, ne prosi, ne odneham v ničemer", je klical Kozina, — a že je utihnil, ko je zagledal svojo staro mater, ki je vstopila naglo pravkar.

Starka z razmršenimi sivimi lasmi preko čela, je obstala, kakor bi treščilo pred njo. Videla je mučenega sina, videla, da mu je bila obveza odtrgana z glave in kako iz jedva zaceljene rane curi kri preko senca, — a v tem je sinaha, vsa blede in vsa iz sebe skočila k njej, proseč jo za božjo voljo, naj pregovori Jana, da ne pozabi otrok in sebe.

"Niti besede, mati — prisegli ste — dali roko! Ne poslušajte Hanči!" je klical Kozina, ki se je prestrašil, da bi morda mati sama sedaj izdala, kar je pred njim vedno tako tajila.

Stara Kozinka je stala za hip kakor okamenela; v njenem srcu se je borila Hodka z materjo. Pa se je obrnila k Syki ter vzkriknila:

"Rihtar, glej, sina mi ubijejo!"

"Syka, niti tebi niti meni ne razkoljejo glave! Pusti javkati ženske!" je klical Kozina.

Oklopniki so na oskrbnikov migljaj prenehali. Sam pa se je obrnil h Kozinki ter je dejal: "Ti, starka, veš o vsem. Govori in imej pamet, da rešiš sina, sicer — veš, kaj čaka njega in vas vse!"

Za hip je bilo tiho; pogledi vseh so se uprli v starko, stoječo sredi sobe. Ozrla se je na desno na Syko, rihtarja, na levo na krvavečega sina in je molčala, kakor bi premišljala.

"Mama, — saj veste, kaj je rajni" — je začel Kozina, videč kolebajočo mater; a še ni dogovoril, ko je odgovorila trdo, upirajoča svoj mračni pogled na oskrbnika:

"Ničesar ne vem, kako naj bi vedela —!"

"Mamica!" je vzkliknila Hanči.

"Da ne veš, kmetica?!" zavpije Koš.

"Ne vem", je ponovila zamolkleje.

Oskrbnik ni zinil nobene, nego je šel ven ter je poiskal svojega trganovskega tovariša, ki je pravkar z nekaterimi vojaki premetaval vse po rihtarjevi kamri. Oskrbnika sta govorila nekaj trenotkov s pridruženim glasom, potem pa se je vrnil Koš zopet v sobo; takoj nato je odšel trganovski oskrbnik z rihte ter se je nameril h Kozinovemu domovanju. Nekoliko drugih oklopnikov pa se je napotilo obenem k domu Pribkovemu.

Hkratu so se tudi ostali vojaki, ki so čakali pred rihto z golimi palaši, razšli po domih, da bi ostali tu kot posadka.

Dan je ugašal in somrak se je spuščal na nesrečno vas. Čas, sicer toli miren in tih, je bil sedaj poln razburjenja, gorja in strahu. Iz hiš so prihajali glasovi oklopnikov in rezget njihovih konj. Prejšnja truma vaških ljudi se je pred rihto razizgubila. Večina je zbežala domu iz strahu ter da bi čuvala svoje imetje pred neljubimi in nedobrodošlimi gosti. Na pustem trgu se je le včasih zabelil plašč kakšnega oklopnika, ki je korakal s težkopadnimi koraki ter je zvenčal in rožljal njegov močni palaš.

Zmračilo se je in po nebu so se podili črni oblaki z divjo naglico. Trenotno se je zablistnil med njimi mesec in za trenotek je postalo na vasi svetlo. V takem hipu je planil trop oklopnikov s hrupnim krikom iz Kozinovega domovanja ter se je hitrih korakov nameril k rihti. Na čelu mu trganovski oskrbnik.

Takoj nato pa je postalo pred rihto zopet živo. Oklopniki so vedli odtod kmete, na čelu jim zvezanega Mateja Pribka in mladega Kozino z obvezano glavo. Rihtar Syka je stopal takoj za njima poleg starega Pribka, katerega je vodil eden izmed Hodov. Vsi so molčali, hrumelo pa je njih oboroženo spremstvo. Iz njegovega krika, žvenketanja orožja in topota za uzde vedenih konj se je čulo sedaj le javkanje ženskega glasu in jok. Oklopniki so se namreč odpravljali na odhod ter so vedli sabo prijete Hode. Svit meseca je prodril jasneje in v njem so zablesknili grebeni čelad in goli palaši, so se belili vojaški plašči in beli volneni župani Hodov, ki so kakor ujetniki korakali med kirasirskimi konji. Sprevod se je pomikal proti bližnjemu Trganovu. — Odšli so in izginili očem.

Glej, od rihte stopa mlada Kozinka z otrokoma, vsa preplašena in jokajoča, a poleg nje stara Kozinka molče in s sklonjeno glavo. Za njima stopa Manica Pribkova in poleg nje pocinovski stric Pajdar, mladi Šerlovsky in postrekovski Psutka, spremljajoči uboge ženske na Kozinovo domovanje. Saj se Manica ni mogla sama vrniti na očetov dom, kjer je bilo v tem trenutku toliko razbrzdanih gostov, pa ji bode lepše pri Kozinovih, katere je zadela enaka žalost.

Komaj pa so prišli do hiše pred vežo, je bilo že videti, kako se je tu pravkar gospodarilo. V sobi je bilo vse premetano, škrinje izpraznjene, duri v kamro snete, nasekane. — Pri tej zmešnjavi niso moške niti opazili, da se je stara Kozinka izgubila iz sobe. Tekla je čez dvo-

rišče k svojemu kotu. A tudi ondi je bilo v sobi prav tako, kakor v gospodarjevi hiši. A starka se za vse to ni brigala, nego je hitro, brez sape stopila v sosednjo kamro, a na pragu je hipoma obstala. V blesku meseca, ki je prodiral skozi nizka, majhna okna, je bilo tudi tukaj videti razdejanje oklopnikov. Toda stara ni gledala na razbito pohištvo, njene oči so se upirale le na eno mesto, na tla. Dve deski sta ležali tu v trskah, zlomljeni, na stran odrinjeni, na njunem mestu pa je zijala globoka jama, obzidana odprtina, gotovo skrovišče iz davnih, burnih časov. Bila je črna, prazna.

Skrinjica „hodskih stvari“, hodski zaklad dragocenih majestатов je izginil iz nje. Oklopniki so ga bili pobrali in odnesli.

S sklonjeno glavo je stala tu stara Kozinka, prekrizajoča svoje roke kakor nad odprtim grobom. Globok vzdih se ji je iztrgal iz prsi. Tedaj pa je z obema rokama segla po svojem nedriju; v tem hipu se ji je zasvetilo v zamračenih očeh in njene ustnice, trdo stisnjene, so se zgenile v trpkem, zaničljivem nasmehu.

VII.

Oblaki na nebu so se razbegnili; večinoma so izginili za Čerhovim in za grebenom gorâ, ki jim kraljuje Čerhov. Le tupatam se je podil kak oblak, črn in grozeč, za njimi kakor zakasnela, osamela ujeda, ki svoje črne peroti hitro napenja in širi, da bi dohitela družno jato, ki izginja v nedoglednem zračnem prostranstvu. Mesčina se je sedaj svobodneje zlivala po vsem pošumavskem kraju, na gozdnate strani Češkega lesa, na višine pri Klenču, Hodovem in nad trganovskim gradom.

Zidovi te zgradbe, nedavno postavljene, so se belili skozi golo drevje. Zvečer so se rdečila tudi od luči razsvetljena okna. Saj je imel trganovski grajščak danes goste, oba častnika, ki sta dospela ž njim iz Plzni: polkovnika grofa Stampacha in mladega ritmojstra grofa Vrtbskega in Freudenthalskega, o katerem si je služabništvo šepetalo, da je prišel zaradi Marije, mlajše hčerke milostljivega gospoda. Starejša, Barbara, je bila že zaročena z Vaclavom Hroznatom, grofom Guttenšteinskim, cesarskim polkovnikom.

Gospodska družba se je dolgo zabavala. Šlo je že na enajsto, ko je svetloba v oknih velikega salona ugasnila. Nato je še nekaj časa trepetala v sosednjih sobah za goste, dokler ni ugasnila tudi ondi, kakor v vsem gradu.

Samo tam sta se rdeli v nočnem polumraku še dve okni. Namreč v grajščakovi delavnici.

Tam je sedel Lamminger v naslanjaču kraj kamina, v katerem je plapolal vesel ogenj. Poleg je stala lepo izrezljana miza, a na njej hrastova, dobro okovana škrinjica. Grajščak je upiral svoje hladne, bledomodre oči na oskrbnika Koša, ki je stal po vojaško pred njim, ter je pozorno poslušal njegovo poročilo. Oskrbnik je namreč pripovedoval, kaj se je na Ujezdu zgodilo, ko je gospod baron odšel. Pripovedoval je, kako je dal zaradi previdnosti najprej ukleniti Mateja Pribka in kako je predvsem Syko in Kozino silil, da bi ne tajila in priznala.

„Kdo izmed njih je bil najbolj trmast?“

„Kozina, gospod baron. Ko je njegova žena predme pokleknila, ji je ukazal, naj vstane in odide rajši domov —.“

„Hm —.“

Potem so iztikali pri Syki, toda zaman. Tudi na prisotne ženske sem pritiskal in grozil, kako bodo njih možje kaznovani. Zato smo jih pustili tam. Toda povedale niso ničesar. Zdi se mi, da niso ničesar vedele.“

„Mislite?“

„Potem pa je prišla Kozinova mati. Ta je pa gotovo nekaj vedela.“

Oskrbnik je pripovedoval dalje o njej, kako se je vedla in kako je poslal trganovskega tovariša iskat h Kozinovim.

„Medtem, dokler ni prišel, sem ji dovolj grozil. Toda ta baba je kakor skala. Da, mlada, Kozinova žena, ta bi bila povedala, kolikor je jokala in bila prestrašena. Ali mislim, da o tajnosti ni podučena —.“

„Dobro. A kaj so rekli, ko ste prinesli to škrinjico?“ Grajščakov pogled se je uprl na hrastovo škrinjico na mizi.

„Kakor bi bila strela udarila iz jasnega, gospod baron. Syka je povsili glavo —.“

„A Kozina?“

„Ta je bil trši. Dvignil je glavo in tisti divji Pribek je še zavpil na svojega očeta, ko je začel na to skrinjo javkati: „Molčite, oče, majestate so nam vzeli, toda ne pesti!““

„Tako. A šli so potem mirno?“

„Da, gospod baron. Nič več se niso branili, niti Kozina, niti Pribek.“

„Kam ste jih deli?“

„Kozino in Pribka v eno ječo, vsakega zase. Ostale pa sem dal zapreti v spodnje prazne zapore. Ali blagovolite drugače ukazati?“

„Dobro je tako.“

„Tudi tistega dudaka iz Ujezda sem dal zapreti. Najprej je z rihte izginil, toda ko smo kmete odvajali, se je prikazal sam.“

Lamminger je le nalahko pokimal z glavo.

„Ali blagovolite še kaj naročiti, gospod baron?“

„Nič. Dobro.“

Oskrbnik se je globoko priklonil in odšel. Bilo je še slišati njegove odmerjene, težke korake in žvenket ostrog, potem pa so zamrli tudi ti zvoki. V sobi je nastala globoka tišina. Lamminger je vstal ter odprl pokrovec hrastove škrinjice, ki ji je bila ključavnica odtrgana. Nekaj hipov je zrl na pobledle pergamente, ki jih je pravkar premetavala oskrbnikova roka ter je vzel na slepo srečo vrhno listino s starim pečatom; razgrnivši ta pergament, je uprl svoje oči v prve vrste:

„Nos Carolus, domini regis Boemiae primogenitus, marchio Moravico notum facimus — quod quia paterni notrique fideles dilecti Chodones in Domazlicz —“ in čital je dalje. Ogenj v kaminu je prasketal in v prijetni njegov zvok se je pomešalo včasih bobnenje stekel na oknih, kadar jih je potresel nočni veter.

Lamminger pa se ni menil za nič ter je segel po drugem listu z velikim pečatom. Bil je češki. „My, Rudolf z boží milosti císař svatě římské říše a kral český —.“ Ko je hitro preletel nekaj vrst, je bil prekinjen. Duri sosednje sobe so se odprle in skozi nje je vstopila njegova soproga, resna gosa bledikastega obraza in mirnega izraza. Bila je še v bogati, spredaj izvezeni obleki, v kateri je bila sprejemala gosta. V svitu dveh voščenic, ki sta goreli na mizi, so se zasvetili biseri in dragi kamni agraf sredi atlasastih kokard nad prsmi in na ramenih nad širokimi, nabranimi rokavi; med njihovimi belimi nabori so se živo odražali mnogobrojni trakovi veselih barv in zviti v razne pentlje. Njeni krasni, temni lasje so bili nad ušesi in zadaj zviti v mnoge prame

F. WOBRING: BEATA.

in drobni kodri so počivali tudi na njenem bellem čelu.

Baronica je vstopila plaho in njen pogled je obvisel vprašajoče na soprogovem licu.

„Ali ne motim?“ je vprašala mirno.

„O, nikakor, dasi imam tu prekrasno in prav zanimivo berilo.“

Obličje plemkinje se je zjasnilo. Tako veselo ji soprog že davno ni odgovoril.

„Prišla sem vas, moj dragi, opominjat, da se čuvate in da greste počivat. Utrudili ste se z jahanjem —.“

„Danes ne čutim utrujenosti. — Evo, moje davne želje!“ in pokazal je na odprti majestat Rudolfov. Plemkinja se je nagnila preko njega.

Ah, glejte“, je vzkliknila, „moj praded!“ in pokazala je na mesto, kjer je bil na listini podpis kancelarja češkega kraljestva: „Ladislav z Lobkovic.¹⁾“

„Da, vaš praded. Gospod kancelar gotovo ni pomislil, ko je to listino potrjeval, da napravi ž njo enemu svojih potomcev toliko skrbi in da jo ta potomec uniči. Sedaj jo imam!“

„Slišala sem, kako so se branili, da jih niso hoteli dati, da, celo kri je baje tekla —.“

„Da, da. — Pa kaj pomaga to!“

„Ali ste jih morali meti?“ je vprašala mirno mehko.

Baron je namrščil svoje rdečkaste obrvi.

„Razumem, da se vam ti puntarji smilijo.“

„Te listine so že brez veljave —.“

„Tudi jaz pravim to, a vendar sem se jih bal, draga moja. Ako bi bil prokurator, bi jih hotel dobro spraviti, — toda veter na dvoru ni vedno isti in nam prijazen. Le spomnite se, kako je bilo za časa rajnega cesarja, ko se je tisti gospod pl. Grefenberg²⁾ zavzel za te tlačane in potem za kneza Auersperga,³⁾ koliko me je stalo, da sem njegove predloge izjalovil! Ako bi bilo šlo po njegovem, bi danes vsa ta grajščina ne bila več moja, a takrat so bile te listine ravno tako brez veljave, kakor so danes. Na podlagi njih pa so mogli vsak dan začeti pravdo. Toda

zdaj že nič več —.“ Lamminger se je zasmel, a na lice njegove soproge je padla senca. Molčala je, le zatajevan vzdih ji je ušel preko ustnic.

Soprog je zvedavo uprl svoj pogled nanjo ter je rekel naglo: „Vi, moja mila, želite še nekaj —?“

„Da, toda bojim se. Čula sem, da bodo ti ljudje iz Ujezda kaznovani, tepeni, a da niso danes dobili ničesar jesti —.“

„Aj, vi imate sočutje celo s temi, ki so proti vam? Kaznovani bodo!“

„A med njimi sta ranjenec in starec —.“

„O tem ranjencu mi niti ne govorite! Starca bom pardoniral in izmed ostalih tiste, ki niso bili tako uporni — vam na ljubo . . . Toda pozno je že, moja mila. Lahko noč! Nocoj morete mirno spati, — ta dom in vse ostane še našim potomcem; pepel teh pergamentev zajamči vse.“

Hladno je poljubil soprogo, ki se bolj zavzemati ni upala. Poprej ji je bilo odleglo, ko je videla strogega moža tako vesele volje; sedaj pa je odhajala zopet uplašena, zamišljena.

Ko je ostal Lamminger sam, je stopal po sobi, a se ustavil pri listinah ter je zrl zamišljeno nanje. Toda čital ni. Naenkrat je vzel eno izmed njih in stopil ž njo k kamínu. Že je dvignil desnico, da bi tega starodavnega svedoka hodske svobode vrgel na ogenj, a naenkrat je zadržan od hipne misli spustil roko, se vrnil zopet k mizi ter je položil listino in ž njo vse ostale v hodske škrinjo. In spustil je nanje pokrov.

(Dalje prih.)

TRŽANOVSKI GRAD.

¹⁾ Soprog Maksimilijana Lammingerja, Katarina je bila po rodu z Lobkovic.

²⁾ Ignacij pl. Grefenberg, kralj. češ. prokurator, ki se je za Hode znamenito zavzel.

³⁾ Knez Ivan Auersperg, tajni svetnik cesarja Leopolda.

IDEALIST.

Dnevnik neznanca.

Marec.

(Konec.)

Danes je bilo jasno, lepo jutro. Pomlad gre v deželo. Videl sem to jutro in sem se ga razveselil. Toda pomlad ne prinaša ničesar onemu, kdor je ni vreden. Prinesla je življenje v suho drevo na polju, ki je stalo včasih golo — mrtvo in ležalo nepremično, kot leži mrlič na belem prtu. Prinesla je vanje novo življenje. Vidim, kako se gibljejo veje in kako trepeti sredi polja v gorkem vetru. Nič več ni vran okoli njega, saj so zletele na polje, kjer orje kmet kadečo se zemljo. Škrjanca sem slišal nad njivami. Prišla je pomlad, a k meni je ni. Ni pomladi, ni življenja . . . !

Angelina, Angelina . . . !

Zakaj je moralo priti tako, da je zunaj mlada pomlad in ni prišla k meni?

Niti enega ljubečega poljuba mi ni dal svet.

„Angelina, ali prideš krasit moj grob?“

Čimdalje, nemirnejše postajajo moje oči.

Zaspim šele proti jutru in ko zasiže dan, se stresem in se vzbudim vroč in potan iz težkih sanj in gledam na vrata, kakor da stoji tam pismonoša s pismom. No, kaj bi? Vem, da je to nespametno. In sanjalo se mi je, da sem se zbudil v sobi velikega hotela. V sobo pa je stopil pismonoša in mi podal pismo. Resnično, moja nada se je izpolnila! In čital sem:

„Angelina je umrla danes po noči . . .“

Planil sem po koncu in zakričal. Pismonoša je pobegnil.

„Angelina je umrla . . .“

Najel sem voz in hitel domov.

Padel sem v kočijo, a kočija je stala in se ni premaknila.

„Pôdi, goni!“ sem dejal vozniku. Zelo sem se razjezil nad tako hladnokrvnostjo.

„I, kam pa? Saj ne gori voda!“

Ali hoče, da mu povem vse, da je Angelina umrla? . . . V srcu mi je odmevalo, da je umrla, kakor odmevajo zmrzle gručaste prsti na rakev v mrtvaški jami.

Povedal sem vozniku, kam ima voziti, in zapodil je. Bežala je kočija po brezkončnih cestah, kot da je zelo daleč domovina in je ni doseči. Ves dan je bežal voz po tujih cestah, a lepa domovina se ni hotela pokazati. Končno pa sem bil doma, vzel sem v roke pismo ter sem čital. Angelina je umrla . . . Stal sem na pokopališču.

Noč je bila svetla, utrujen sem bil, legel bi na grob in zaspal. A hodil sem brez odmora od križa do križa in se spotikal ob zaraščene pozabljene grobe . . . Sence križev so mirno ležale preko grobov.

Prišel pa sem do groba, kjer sem bil večkrat. Bil je grob očeta in moje matere. Padel sem ob njem . . . Mrzla sapa je šla mimo, a poljubil sem zemljo, ki je krila njo, ki me je ljubila edina. Vstal sem, zatrepetal in šel sem iskat novega groba. Tam ob potu je bil njen grob . . .

Venci so ležali še na njem in črni ter beli trakovi z zlatimi in srebrnimi napisi. Povsod se je čitalo: naši Angelini, moji Angelini . . . Umrla . . . Angelina . . . Bila je resnica: nov grob in venci na njem in napisi: moji Angelini, naši Angelini . . .

Zaihtel sem na glas in se zbudil . . . Take so moje sanje! —

Prišla pa je starka — gospodinja in povedala je z jokom, da je Angelina umrla! Torej sem sanjal resnico? Nekaj čudnega se je moralo zgoditi ponoči z menoj. Čutil sem, da nimam več moči, da bi vstal.

Prišel je k meni grajščak. Njegova, nekdanja tolsta lica so bila upadla in blede. Sedel je na stol in molčal dolgo . . .

„Angelina je še v zadnji uri hotela govoriti o vas, a ji je zmanjkalo besede . . . Samevala je mnogo in na pomlad je umrla . . . Niste se poslovili od nje in žalostna je bila!“

Za dvajset let se je bil postaral grajščak . . . Solze so mu prihajale ves čas v oči in kmalu se je poslovil . . .

Jaz pa sem utrujen zaspal in ko sem se ihtel, pokrit z mrzlim potom zopet zbudil, nisem vedel več: ali je bila resnica ali je vse skupe sen, žalosten sen . . .

April.

Spomladi so zazeleneli gozdi in polje je zadišalo. Življenje je povsod. Kmetje orjo na polju in včasih slišim škrjanca . . . Dviga se nad poljem in poje svojo neskončno veličastno pesem pomladi. Drevo pod oknom se je pomladilo, vem, vrbe ob reki zelene: sive so in zelena trava pod njimi . . . Gaj je tam dehteč in ptiči žgole. Vča-

sih je Angelina sedela v njem in bila je sama pomlad . . . Jaz pa nimam več moči, da bi gledal, kako je sedaj, a slutim vse, kako je, ker je bilo tako. Čujem zunaj vesele otroke . . . Velikonočni ropotci naznanjajo dan vstajenja . . . Postal sem miren. Ni mi več težko, kakor mi je bilo včasih, ko sem še hrepenel po življenju in po sreči. Zdaj ne hrepenim več, ker nočem hrepeniti po tem, česar ni. Končano je in brez pomena bi bilo želeti si še kaj.

Angelina, Angelina! . . . Samo tvoje ime odmeva še včasih po tem pustem prostoru in po praznem mojem srcu, kakor jek po puščavi. To ni več sladko šepetanje po večernem gozdu, kajti daleč so mladi gozdi. Dopeta je moja pesem in hripava. Zadnji njeni akordi zvenijo bolno in beže v pozabljenost, kajti nova, lepa in zdrava pomladanska pesem se poje nad mlado prirodo. V življenje vstaja, kar je za življenje. Neprijetno je, če se oglašča zvižganje in skovikanje med ljubeznivimi glasovi . . .

Zato so grozni ti poslednji dnevi in neusmiljeni so z menoj. Brez sil sem že in človek brez sil se boji. Včasih pride potihoma v sobo misel na življenje, pa jo zagrnejo težki spomini, zasliši se tista lepa mlada pesem, pa jo zamore zvižgajoči glasovi umirajočega življenja. Zavest se vrača in težko mi je umreti počasi brez sanj o bodočnosti . . .

Angelina, Angelina, daj sanj, daj življenja . . .!

Skloni se včasih nad menoj in jaz jo poljubim na ustnice.

Angelina je umrla in tudi jaz umrem!

Nekoč je stala visoka večerna zarja za gozdom. V poletju je bilo. Zdelo se mi je takrat, da hodim ž njo in govorim o ljubezni. Razumela je vse, kar sem ji povedal, in nje oči so me gledale udano, kot da gledajo v brezdanjo srečo življenja. Iz zdaj? Kdo je šepnil za menoj: „umrla je“ . . .

Čudna je povest mojega življenja. Včasih se mi hoče, da bi ušel iz teh krutih rok, ki me drže. Nekaj hodi okoli moje postelje in govori tolažilno, blažilno. Hotel bi živeti, a te trde suhe roke pritiskajo na moje utrujene prsi. Včasih slišim zmagujoči glas in škodoželjni pogled tiste moči, ki trga poslednje mi dihe . . . Kam greš, življenje? Zazdi se mi včasih, da sem že umrl. Pokaže se nova dežela, neskončna kot večnost in prazna kot smrtne sanje . . .

Angelina, Angelina . . .! Še enkrat bi čul rad tvoje ime, ki ga je včasih šepetalo šumenje po gozdih, rad bi slišal še eno besedo iz tvojih

ust! Kam je vse to prešlo? Pomlad je zunaj in ozelenelo je drevo, ki je še nedavno stalo kot mrtvo na sneženem polju. Vse na njivah živi in vse poganja na brazdah! Ljudje pa šepetajo z gospodinjo o moji smrti! Toda gospodinja govori tudi o življenju. Dobra starka . . .!

Angelina! Angelina, ali si ti? Kam me vabiš? V nekdanje krasne večere, v lepe sanje? Zakaj ne deneš svoje gorke roke na moje mrzlo čelo? Sladko bi bilo in prijetno. Zakaj so tako mrtve tvoje oči! Angelina, ljubila si me. Skloni se nad menoj in govori o ljubezni! Zakaj tako tiho šepčeš? Zakaj beže tvoji pogledi v daljavo, zakaj jih ne upreš v moje hrepeneče oči, ki tako koprne še enkrat pogledati v življenje? Kaj vidiš tam? Ali se bojiš pogledati v mrtvo noč nad puščavo? To je moja duša in kot zvezdi bi posijale vanjo tvoje oči. Zakaj ne rečeš, da ne umiram, da živim? To ni smrt, Angelina, to je življenje! Samo tisto trdo roko, ki pritiska na moje izmučene prsi, odstrani, odstrani, Angelina, in poljubi me, da bom čutil novo življenje ob tej mladi pesmi . . . Kam odhajaš, Angelina? Poslušaj, odkod prihaja ta pesem! Čuj, gozd šumi, šumi! Čuj, pesem, neskončno dolga in lepa, polna sreče in sanj! Angelina, zakaj ne ljubiš te pesmi? Jaz sem jo ljubil in tudi ti si jo ljubila. Kam odhajaš, Angelina? — Čuj, vrhovi se klanjajo in mlado brstje trepeti. Pod nebo hiti pesem in odmeva v brezkončnosti. Angelina, ti jo slišiš? Ali gredo za njo tvoje življenja polne oči? Zakaj ti blede obraz, zakaj ugašajo tvoje oči, polne življenja in ljubezni? Ne glej za pesmijo! Angelina, postoj, ostani! Ali vidiš te roke brez sil? Ali vidiš oči, ki so gledale v sanje, ugasnile so sanje in v očeh je noč? Kakšni glasovi so to? Kam greš, Angelina? Ali vidiš deželo, polno gozdov, sladko šumečih? . . .

Angelina, Angelina . . .!“

Našel sem ta rokopis na izbi stare kmetske hiše. Zmetali so bili tja vse, kar je bilo ostalo od imetka bolnika-pokojnika. Med šaro je ležala tudi stara podoba, ki je kazala simpatičnega človeka z velikimi jasnimi očmi in lepimi črnimi lasmi . . . Med papirji pa je ležala tudi raztrgana slika stare kmetske ženske. Nihče ni ničesar vedel o tem. Lepi gozdi so v okolici vasi in lepi so izprehodi v njih. Najlepše pa je grajščinsko poslopje med krasnimi gaji. Preživel sem tam nekaj veselih tednov v družbi krasotice gospodinje in njenega vrlega soproga . . .

V POSETIH PRI GREGORČIČU.

III. NA VRSNEM.

dkar sem čital Gregorčičeve slavo-speve „Soči“ in njegovemu „planinskemu raju“, se mi je vnela v srcu neugasna želja, ogledati si našo „goriško Švico“.

Prvič me je privedla pot v proslavljeno Soško dolino začetkom februarja l. 1882; toda takrat je Gregorčičev „planinski svet“ pokrival sneg, da ga nisem videl dosti. Ko pa sem priromal tja drugič, koncem junija istega leta, se je razgrinjalo bujno zelenje po vsem njegovem vzdolju visoko navzgor pod strme vrhove sivo-skalnatih gorâ. In zdaj šele sem razumel pesnikovo hrepenenje: „nazaj v planinski raj!“

V teku svojega življenja sem prišel pač v marsikakšen lep kraj, kjer bi si bil hotel postaviti šator; ali nikjer nisem našel tolike pokrajinske krasote in slikovitosti, kakor v divjeromantični Soški dolini. To vam je prava pravcata galerija pokrajinskih slik naravne velikosti, ki se vzdržno vrsté na desno in levo ob zelenkasto modri Soči — od njenega izliva v goriško ravan tja gori do njenega izvirka izpod mogočnega Travnika

Glavna cesta v slikoviti planinski raj, ki je po pesnikovem označilu „tam gori za tretjo goró“, teče z juga proti severju, po globoki soteski, ki jo je vdolbila bistrošumeča reka v rjavosivi apnenec s tekom stotisočerih vekov. Vhod v ta dolinski labirint, ki se odpira ondi ob Solkanu med dvema visokima kamenitima kulisama, je takoj ob začetku toli veličasten, da človeka prevzame neko sveto spoštovanje do čudovite, večnotajnostne matere prirode.

Sprva je dolina povsem samotna in toli stisnjena, da so morali cesto poleg Sočine struge vsekati v pečine ob vznožju Svete Gore, kateri nasproti se onstran dvigajo navpično kvišku štrleče stene, obrasle s košatim bukovjem. Ob Plavéh se cesta zasuje na desno in soteska se razmakne v prostrano dolino, kjer so pridno obdelane njive s trsovimi nasadi; zlasti na desnem bregu, na Gorenjem polju, se razgrinjajo bujno rasli vinogradi. V Kanalu krene cesta preko visokoločnega mosta na desno obrežje Soče ter se vije v slikovitih ovinkih proti Ročinju in

dalje gori skozi Podselo in Čiginj, kjer se dolina zopet razširi tja doli na desno pod prsojne obronke zelene Menjgore, po kateri se vrsté bele kapelice križevega pota na jasni vrhunec k znani romarski cerkvi. Takoj za sadovitim, z brajdami opletenim Čiginjem je tesen prehod v slikovite Volče, in ondi na severnem koncu vasi se odpre širen razgled v poprečno razprostrto Tolminsko dolino, katero na severni strani čuvajo visoke, sivoskalnate goré . . .

Ondi na volčanskem polju se cesta razcepi v dve panogi, katerih ena vede preko Sočinega mosta v Tolmin, druga pa po desni obali reke pod širokoplečim Kolovratom gori v Kobarid.

Tu sem se bil nastanil v narodni gostilni, kjer sem se seznanil z raznimi kobariškimi rodoljubi, kakor tudi s častitljivim, po Gregorčiču opevanim „vrlim možem“: dekanom Andr. Jekštom. V njegovi ljubeznivi družbi sem na dvorišču pod košato murvo prebil kaj prijetne, uprav razveseljujoče popoldanske ure, katerih so se udeleževali navadno tudi duhovniki iz okolice. Samo po sebi se uméva, da so v tistih patrijarhalnih razmerah med duhovščino in posvetnjaštvom prihajali v to družbo tudi učitelji. Takrat so bili v Kobaridu in v njegovi bližnji okolici med ondotnim učiteljstvom jako inteligentni, ognjevit in za narodni napredak navdušeni mladeniči, izmed katerih mi je omeniti: Andreja Gabrščka, sedanjega lastnika tiskarne v Gorici, dveh bratov Ivančičev, Miklaviča, Šeklija, in velenadarjenega skladatelja-samouka Hrabroslava Volariča. S tem poslednjim sem bil užil pri njegovi izvoljenki tam zunaj na koncu trga, pod „Škratovo skalo“, radostne večere ob izbornem igranju njegovih samoraslih melodij. Prerano umrli skladatelj je uglasbil več Gregorčičevih pesmih, ki jih je prepeval pod njegovim vodstvom vrli kobariški pevski zbor.

In ob miloglasnem proizvajanju Gregorčičevih pesmi sem se nehoté spomnil pesnikovega naročila: „Pozdravite mi moj planinski raj!“

Takoj drugo jutro sem se napotil preko kamenitega mosta, ki spaja jedva za nekaj sežnjev razdeljena Sočina bregova, skozi preprosti, s sadnim drevjem obsenčeni vasi Ladra in Smast

ter stopal po strmi, skaloviti stezi navzgor na vzvišeno Libušnje.

Bila je tisti dan nedelja začetkom julija meseca 1.1882. Dospevši gori do cerkve, stoječe na zeleni ploščadi sredi mladega bukova, ki je z nizkim obzidjem opasana, začujem jarni glas propovednika; ali ker sem bil vsled prenagle hoje navkreber od potu ves premočen, sem se bal vstopiti v hladno cerkev. Vrh tega pa kakor nepoznan tujec nisem hotel motiti vernikov v njihovi pobožnosti. Zato sem prisostvoval božji službi pred cerkvenimi vrati pod milim nebom. Po maši sem se predstavil tačasnim duhovnikom na Libušnjem. Bila sta vikarij Franjo Smrekar, ki je nekaj let pozneje legel v pre-rano mu izkopani grob tam doli v vinorodni Medani na goriških Brdih, in kaplan Janez Vuga, ki župnikuje zdaj nekje v ondotni vladikovini. Ko jima razodenem namen in smoter svojega pota, mi reče dobrovoljni vikarij:

„Zajemite z nama dve, tri žlice juhe in po večernicah spremiva Vas gori na Vrsno, v rojstni dom Simona Gregorčiča.“

In tako se je tudi zgodilo. Ob treh popoldne smo se odpravili vsi trije z Libušenj navkreber po strmi stezi, kateri na levo se vzpenjajo navpično stoječe pečine, dočim na desno pod njo zeva globok prepad. Po enournem lazenju vedno više in više navzgor dospemo na visoko planato, izza katere štrli na severni strani v širnem polukrogu pod nebesni svod gorostasnega Krna sivo skalovje, kakor gigantske razvaline pravečnega amfiteatra . . .

Na omenjeni, valovito razploščeni, blizu 500m nad morjem vzvišeni gorski planoti so tri vasi: Vrsno, ki ima okolo 50 hiš in kakih 300 prebivalcev, Selce, obsegajoče kakšnih 10 hišnih števil in pa Krn, ki šteje menda 26 posestnikov.

Hiše vrsenskega sela so jako preproste, postavljene v slikoviti skupini brez vsakršnega načrta in stavbnega reda. Njih spodnje zidovje je vzgrajeno od kamnja, strehe pa so jim slamnate z visokimi, s kamenjem obloženimi slemenji; pročelne svisli so prepletene s slamenimi kitami. Hiše so večinoma brez dimnikov, tako, da se kuhinjski dim kadí, kakor tam doli na Pivki, skozi vežo pod kap in v podstrešje.

Na predlog vikarja smo šli naprej mimo Vrsnega na jugovzhodni rob planote, kjer raste na poševni grivi mlado slivje. Vrsenci, videči nas stopati mimo vasi proti navedenemu robu, so rekli: „Aha! Ti pa gredo gledat — Gregorčičev slap!“

„Ali ste jih slišali?“ me opozori vikarij: „Ti vedó, da je Gregorčič opeval svoj ‚slap grmeči‘ — „Evo ga tamle!“.

In zares! Ondi na levo, po globoki vrtini izpod krnovega skalovja nizdoli je švigal bliščeč žarek peneče se vode, katere enakomerni šum nam je zvenel v mehkih odmevih na zavzeto uho . . .

„Vidite! Ukajle okrog, po teh zelenih brdih in obronkih je pesnik „čede očetove pasel!“ mi je pojasnjeval naš Mentor . . . „In tamle „z onkraj“ slapa, z onele police mu „drug je odpeval“ . . .

Dolgo, menda vso uro smo sedeli tam zunaj na zelenem njivinem vratju ter se naslajali z očarajočo slikovitostjo veličastnega razgleda po širnem planinskem okrožju.

Gregorčičev „planinski raj“ leži v srednji Soški dolini, med Tolminom in Kobaridom, v zavetju dveh visokih pogorij, ki ga obdajata v dveh navstric od zapada proti iztoku tekočih potezah. Severna kulisa gorá se razteza od laške meje preko visokoslemnatega Stola, golega Polovnika in piramidastega Krna in nadalje doli preko zelenega Mrzlega vrha, Porezna in Kojce, kjer se obrne na jug preko Št. Vidske gore nazaj sem gori ob Bučenici, Menjgori, s katere preskoči na mogočno razkoračeni Kolovrat z gologlavim vrhuncem, ki se ob Livškem sedlu vzpenja zopet navgor na široko Matajurjevo temo, preko globoko zarezano Nadižine struge na italijansko goro Mijo, kateri na desno poprek zapira dolino na večerni strani stoječi obmejni Golovec.

V tem veličastnem gorskem okviru je objel divni pesnikov „planinski raj“, skozi katerega se vije kakor sinji trak Arijadne skozi mitološki labirint prozornomodra Soča, tekoča v smelih, samovoljno si začrtanih ovinkih po širokem naročju doline. Tu je v davno minolih, predzgodovinskih časih ležalo baje širo jezero.

Solnce se je začelo nižati in približevati visokemu temenu gorostasnega Matajurja in sem gori izpod gozdovitih planinskih pobočij so se pomikale že hladne večerne sence . . . In čujte! Na onostranskem robu, visoko v planini nad šumečim Gregorčičevim slapom Volarjem se je razlegala milotožna pastirska pesem, kakor tajnost odmev iz davno preteklih dni pesnikove mladosti. To lahnozveneče petje nas je ginilo do solz. Tu smo čutili pač tudi mi pesnikovo hrepenenje, izraženo toli ognjevito v njegovi nedosežni pesmi: „Nazaj v planinski raj!“ Nevedoma, kar samo ob sebi so mi privreli iz srca boleštni stih Gregorčičevega „Pastirja“:

„Tu srečen pastirček sem glasno pojóč
veselje srcá razodeval,
poslušal je pótnik po dolu gredóč,
in drug mi je z onkraj odpéval.
Bridkosti in bóli tu nisem poznál,
pijóč le sladkosti sem rasel, —
da bil bi pač vedno tu gori ostal
in čede očetove pasel!“

Vrnili smo se nazaj proti Vrsnemu. Ondi nekje na voglu me opozori naš vodnik na rojstno hišo g. dra. Antona Gregorčiča in po nekaterih ovinkih me ustavi pred nizko, skromno hišo s slamnato streho, ki ima, kakor ostale vrsenske hiše, osprednjé pročelje takisto opleteno s slamenimi kitami. Ker hiša ni imela dimnika, ji je bil zid nad vhodnimi vrati okajen gori do podstrešja. Na levo ob vežinih vratih so bile brez ročajev kamenite stopnice, ki vedejo v malo podstrešno sobico. Tam je bival naš pesnik kot dijak in kadar je v poznejših letih prihajal v posete na svoj rojstni dom.

Stoječ pred to ponižno pesnikovo rojstno hišico, sem se spomnil njegovega slavošpeva „Kmetški hiši“ ter na glas recitiral dotične verze:

„Mogočna nisi, ne prostórna,
in stavil te umetnik ní,
bolj kot bogata si uborna,
preprosta selska hiša ti!“

„Kaj pravite!“ je posegel tu vmes sarkastično naš vodnik. „Da li si zares naš Simon želi nazaj sem gori v tole hišo, kakor poje v znani svoji pesmi?“

„Gotovo ne!“ sem mu odvrnil, malodane nevoljen. „Pesem je pač vendar simbolični izraz hrepenenja po mladostni nedolžnosti in brezbriznosti, ali če hočete, po prirodní „prvotnosti“! Sploh pa navdaja vse planince tisto neutešno domotožje in koprnevanje po njihovem „planinskem raju“, takisto kakor Primorce po njihovem morju. In naposled rojstna hiša, kjer je zagledal luč svetá, je draga in sveta pač slehernemu človeku in naj si je tudi lesena ali prstena ter krita z ubožno slamo! . . . In glejta, gospoda moja!“ sem dostavil, obrnivši se do obeh svojih spremljevalcev. „Pred tole borno selsko hišo bo moral priromati nekoč ves naš narod, da jo proslavi kot rojstni dom uvekovečenega pesnika, ako si hoče prisvajati delež na svetovni kulturi, prosveti in omikil“

Pritrjevalno sta mi stisnila rokó hkratu oba gospoda.

Zdajci je prišel iz hiše sedanji njenj gospodar, pesnikov brat Anton ter nas je povabil v sobo.

Pri čaši zlatobojnega vina iz pesnikove kleti smo se potem razgovarjali pozno v podvečer, sedeči v složni družbi ob isti mizi, kjer je mladi naš Simon svoje dni posedal kot brezskrben deček v krogu svojih roditeljev, dveh bratov in treh sestrá. Pesnikov brat nam je pripovedoval marsikak zanimiv dogodek iz njegove mladosti ter nas opozarjal na razne okoliščine njegovega življenja. Kolikor sem mogel posneti iz njegovega pripovedovanja, je Gregorčičeva obitelj živela ob pičlih dohodkih malega planinskega posestva vprav skromnih razmerah, varčno in zadovoljno. Pesnik pa je svojce podpiral po svojih možnostih. Nedavno smo čitali v goriških časnikih, da je še nekaj let pred svojo smrtjo blagodušni mož svojem bratu Antonu v prosoh gospodarstva odpustil znatno vsoto 1.500 glđ. posojenega denarja.

Govor vrlega sedanjega lastnika rojstnega dóma Gregorčičevega nam je segel tisti dan globoko v srce. Zlasti nam je kaj prijetno zvenelo na uho njegovo milo izgovarjanje onih mehkih besed, s katerimi se toli dražestno odlikujejo pesmi slavnega njegovega brata Simona. Besede: mehán, glásán, mirán, krasán sem slišal o ti priliki iz ust preprostega planinca . . .

Žal, da tisti dan ni bilo doma nobenega drugega pesnikovega sorodnika. Mati je bila v posetih pri svojem sinu Simonu tam doli na Gradišči, oče pa je pasel svojo čedo nekje gori pod Krnom . . .

Pri slovesu sem naposled napil vsi Gregorčičevi rodbini ter rojstni hiši pesnikovi, sklenivši svojo zdravico z naslednimi besedami: „Kakor je tista žena v evangelju, ko je slišala propovedovati našega božjega učenika, vzkliknila: Blázene prsi, ki so te dojile!“, takisto kličem jaz, ako smem rabiti to vzvišeno prisposodobó: Blagoslovljena hiša, v kateri se nam narodil pesnik po milosti Božji!“

Svetle solzé so zalesketale v očeh pesnikovega brata, ki nas je ves ginjen spremil izpod strehe svoje rojstne hiše. (Dalje prih.)

LISTEK.

KNJIŽEVNOST.

Trdina Janez: Bajke in povesti. III. Janeza Trdina zbrani spisi IV. knjiga. V Ljubljani 1907. Založil L. Schwentner, natisnil Iv. P. Lampret v Kranju. Cena broš. 2 K, vez. 3 K 20 h, po pošti 20 h več. Ta zvezek obsega 11 bajk in povesti o Gorjancih, med temi znamenito bajkovno povest „Doktor Prežir“! Več prihodnjič.

Šorli Ivo dr.: Pot za razpotjem. Roman. Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Ljubljana 1906. Str. 172. Cena vezani knjigi 3 K.

Šorli Ivo dr.: Plameni. Hrvatski tednik „Iskrena Riječ“, izhajajoč v Jastrebarskem, prinaša prevod Šorlijeve novele „Plameni“, ki jo je objavil „Slovan“ v III. 1.

Daudet Alphonse: Tartarin iz Tarascona. Prevel Josip Hacin. V Gorici 1907. Tiskala in založila Goriška tiskarna A. Gabršček. Str. 174. Cena 1 K 40 h.

Daudet Alfonz: Kralji v prognanstvu. Gospod Vladimir Levstik nas obvešča, da je preložil romana Alfonsa Daudeta „Kralji v prognanstvu“ in ga priporoča založnikom. Naslov pri uredništvu.

Oblak Fr. dr.: Doktor Karol Lavrič in njegova doba. („Goriška tiskarna“ A. Gabršček, 1906). 47 str. Ustanovitelj „Soče“, prvi buditelj goriških Slovencev v začetku ustavnega življenja (okoli 1870), govornik taborov, vrstnik Raičev, Vošnjakov in Tomanom, to je bil dr. Lavrič, ki je pred 30 leti tragično končal svoje življenje. Goriška še nima svojega zgodovinskega društva in je nje preporod — zdi se mi — malo znan in razjasnjen (Marušičevi memoari so izšli pred par leti); tem važnejši so taki spisi, kakor je pričujoči, ki nam podajajo izvirno gradivo lastnih spominov; g. dr. Oblak poroča o dr. Lavriču, kolikor in odkar ga je poznal on sam (izza 1860). Dr. Lavrič se je sicer že l. 1848. bavil s politikom, a je takrat uvidel vso našo rešitev v zvezi s Frankfurtom, in še pozneje, za absolutizma ni kazal slovenstva, da bi se ne zdel nevaren panslavist. L. 1860 pa je kot odvetnik tolminski že izpremenil tamošnji „Leseverein“ v „Čitalnico“.

Dr. Fran Ilešič.

Šolska Slovenska Matica. Za l. 1906 so izšle sledeče knjige: „Pedagoški letopis“. Uredila H. Schreiner in dr. Jos. Tominšek. Str. 194. — Didaktika. Obče in posebno ukoslovje. I. del. Posebno ukoslovje slovenskega učnega jezika v ljudski šoli. Spisal dr. J. Bezjak. I. snopič. Str. 100. II. del. Posebno ukoslovje petja v ljudski šoli. Spisal H. Družovič. Uredil dr. Fr. Ilešič. Str. 152. — Pomožne knjige za ljudskošolske učitelje. Nazorni nauk. Zbirka učne snovi za nazorni nauk. I. del. Nazorni nauk za prvo šolsko leto. Uredila H. Schreiner in dr. Fr. Ilešič. Str. 155. — Zgodovinska učna snov za ljudske šole. 6. snopič (konec). Sestavil prof. dr. M. Potočnik. Uredil dr. Fr. Ilešič. Str. 61. O teh izbornih pedagoških knjigah prinesemo še posebno poročilo. Naša pedagoška literatura vrlo napreduje ter ima dandanes naš učitelj tudi v svojem jeziku že celo knjižnico pomožnih knjig, ki so jih še pred 10 leti njegovi predniki bridko pogrešali! Članov je imelo društvo lani skupaj 1548, največ jih je seveda na Štajerskem (535) in na Kranjskem. Ker pa je dobra $\frac{1}{3}$ članov neučiteljev, pogreša društvo še mnogo učiteljev in učiteljic v svojem imeniku. Petero knjig za K 4, to je pač podarjeno!

Družbe sv. Cirila in Metoda „Koledar“ (Vestnik).

Tudi za l. 1907 je izdalo vodstvo družbe sv. C. in M. ličen koledar prav zanimive in dobre vsebine. Tako čitamo tu „Drobnosti o Prešernu“ (Divnjek, sp. Fr. Levec), dva članka Iv. Vrhovnika o R. Endlicherju in Mir. Vilharju, Podlimbarskega članek o Andrejčkovem Jožefu, Gregorčičevo labodnico „Jeremiji preroku-domoljuba“, Gregorčičevo drugo redakcijo lastne častitke škofu dr. Fr. Sedeju, biografijo Luke Svetca (s sliko), Podlimbarskega članek „Slovinci na tujem“, I. J. Štefanova črtica iz Bosne „Koliko denarja ima vsa Bosna?“, pregled „Českých obrambených družstev“ Fr. Starega in končno „Vestnik“ družbe (poročila o delovanju odbora in imenik podružnic z izkaznim doneskom l. 1905 po stanju do 31. okt. 1906.) Družba šteje 152 podružnic z 8024 člani, ki so zbrali l. 1905 skupaj 24.239 K 91 h. Žal, da več podružnic spi, kar pišemo na rovaš slovenskega ženstva in učeče se mladine. Lepi in velezanimivi ta „Koledar“ priporočamo najtopleje, ker je trajne vrednosti in ker je na korist naše najvažnejše narodno-obrambne družbe. Stane 1 K 20 h ter se dobiva pri vodstvu v Ljubljani.

Matica Slovenska: Zabavna knjižnica. XVIII. Zvezek. Uredil J. Kostanjevec. — Letošnji zvezek obsega šest povesti. Čitatelji imajo take zbornike radi, ker najde vsakdo nekaj, kar ga razveseli. Ob takih stvarih pa se ogreti čitatelj ne more. V večini teh črtic se kaže pač preočito vpliv Cankarjev. Nikjer izražene individualitete. Slepo tavajo za njim, a ne pomislijo, da je Cankar v svojem žanru edin, neprekosljiv, dasi se zopet in zopet ponavlja. To je mlajšim le na kvar. Primerjajmo črtici „Povest o literatu“ (L. Seršen.) in „Smrt in pogreb Jakoba Nesreče“ (Ivan Cankar)! Na dlani leži, da si je g. Seršen prav pridno izposojeval, najbrž nevede, Cankarja, a seveda dosegel ga ni. V obeh sorodni značaji, stari znanci, ki so se nekaj let sem v slovenski književnosti nekako udomačili. „Literat“ Ivan Leskovec, bivši davčni praktikant (!) — ta ideja je neverjetna in prisiljena — je „obsojenec“; v očeh, „lačnih pravice in resnice“, v očeh „ponesrečenega literata“ stoji tako zapisano. Iste oči ima njegov oče, iste tudi njegov najmlajši brat. Človek brez mesa in krvi, brez inicijative, brez slehernega odpora nasproti življenja jezi, od bede in — seveda — alkohola uničen, senca, tava naokoli kakor večča, dokler ne pogine v blatu življenja. Predno se napoti v svet, je brezmožen, naiven sanjar, ostavi „klanec“ (!) z neskončnim hrepenenjem, z željami, visokimi kakor nebo, z neizpolljivimi in neizpolnjenimi. Ozadje tvorijo sorodni mu literati, oboževana ljubica, ki sliši na eksotično ime Mela in ki se seveda pozneje omoži z rejenim agentom, in pa — „spodobni“ (!) ljudje v Cankarjevem smislu, kakor okrajni glavar, eksekutor i. dr. Sanjarjenje, lenuštvo in lahkomišelnost so postale odlične lastnosti Cankarjevih „junakov“. Trezen, delaven, dostojno oblečen človek je — „spodoben“, torej zaničevanja vreden individij. Kdor je moralen nihilist, kdor dela neumnosti, javka in kolne svet, ta je modern ideal. — „Povejte mi, Blaž, ali ste bili že kdaj lehkomišeln v svojem življenju?“, — „Lehkomišeln, gospoda? Ne da bi si bil v svesti, ne da bi vedel, verujte mi! A vendar napravim vsak dan drugo in vsak dan večjo neumnost. Ako to ni lehkomišelnost, ne vem, kaj naj bi bila!“ — „Vidiš, Mehkoba, vse se strinja. Rojen poet!“ — Nezakonski Jakob Nesreča, Cankarjeva figura kat'eksohen, je seveda proklet in obsojen

od lastne matere ob tisti uri, ko se porodi. Vedno isto. Vse polno jih je v življenju, ki ga opisuje Cankar. „Obsodbi, nad zibko zapisani, ni mogel ubežati. Svetnik bi bil lahko, sam sveti Alojzij, a ljudje bi kazali nanj in rekli: „Škoda!“ — Tudi Cankarjev Martin Kačur pravi, ko se podaja ob koncu svojega ubitega življenja na poslednjo pot — v smrt, svojemu sinu: „Zapisano ti je na obrazu, da se boš napotil . . .“ Enemu je zapisano v očeh, drugemu na obrazu, tretji je eo ipso obsojen, da, naravnost bal sem se, da bi ne srečal četrtega, ki mu je zapisano na kaki bradavi na nosu. O Cankarjevem slogu, opisovanju miljeja, zelo duhovitem dialogu velja isto, kar se je pisalo že nešteto krat. — „Anina prva ljubezen“ (Roman Romanov) in „Diletant“ (Milan Pugelj.) Če bi človek tudi ne vedel, se črticami vendar pozna na prvi pogled, da jih je pisal isti pisatelj, ki je simpatičen nov pojav. Ana, prodajalka v majhni prodajalni čevljev, naivno dekle, neprestano sanjari o lepem fantu. Tudi „fant“ je Cankarjeva iznajdba! Fant pride in jo objame, mimogrede pa kupi čevlje in jih — ne plača. Ana si misli, da bi ne bilo lepo, vzeti ob tej uri denar. Samoobsebijsko je, da nespodobnega Janka ni več; Ana izgubi službo in gleda življenje — s povsem drugimi očmi. — Diletant, sanjavi idealni učitelj Peter Roža, se na prvi pogled — pri naših mladih modernih pisateljih se zgodi vse prima vista — zaljubi z vso strastjo svoje koprneče duše v mrzlega angelja, Eleonoro. Vozita se po jezeru. On zašepče: „Eleonora!“ — Ona: „Zakaj me ne objamete, gospod Peter Roža? — kaj sem Vam storila hudega, da ne marate poljubiti mojih ust?“ — Tako se začne ljubezen. Poletje se nagiba h koncu. Eleonora odpotuje, ko Roži pove, da je omožena. Diletant se utopi v jezeru. Milan Pugelj je očitno še mlad, a talentiran pisatelj. Naj bi stal na svojih nogah tudi v izberi snovi in karakterizacije! Jezik piše lep in izbran.

„Tesar Aleš“ (Cvetko Golar) je črtica, zajeta iz kmetiškega življenja in pisana v tonu za preprosto ljudstvo. Tesar Aleš in Tončka sta dobro pogojena, Mana pa je za kmetiško dekle deloma prerafinirana, deloma presentimentalna. Sicer pa vsaj košček življenja; ljudje govorijo človeško in hodijo po zemlji in se ne vlačijo kakor megla — „Obsojena“ (Jos. Kostanjevec) je stara povest o hčeri, ki se poroči s sovražnim možem, da reši očeta sramote. Oče je ponaredil namreč menico. V nesrečnem svojem zakonu se zateče k rešitelju — alkoholu. Umira psavana od trdosrčnega moža in umre. Motiv je že obrabljen, in manj jokavosti bi mu ne bilo na kvar. Naše mnenje je, da naj izdaja „S. M.“ le zares originalne in vsestransko dobre, docela zrele spise. Boljši tuj izbornik, kakor slaba slovenska kopija!

J. V.

Krek dr. Iv. E.: Zgodbe sv. pisma. 13. snopič. Izdala in založila družba sv. Mohorja v Celovcu 1906. Delo je dospelo do razlaganja „zadnje večerje“ ter ima več pravih slik, glede katerih ne vlada več nekdanja zelotska skrupuloznost. Obžalujemo le, da je tehnika teh slik toliko različna, da so nekateri klišeji že zelo slabi ter da dela ves slikarski del vtisk sračjega gnezda. Toli bogata družba bi že mogla podati enotno ilustrovano sv. pismo. Tisk je vzoren; tiskovnih napak pa je precej.

Lah Ivan: Uporniki. Povest. „Slovenskih Večernic“ 58. zvezek. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu, 1906. Str. 222. — L. 1898 sem pisal v moderni hrvatski ilustrirani mesečnik „Mladost“, govoreč o ubožstvu izvirne slovenske drame gledé historičnih snovi, takole: „ . . . Slovenci nimajo — v nasprotju s Hrvati ali Srbi — nikakih slavnihi junakov, za katere bi se mogli pisatelji ogreti; Slovenci nimajo v svoji zgodovini nobenih svojih kraljev, knezov,

vojskovodij in plemenitnikov, ki bi podali dramatiku s svojimi dejanji poetski sujet. Razen turških navalov, reformacijskih nemirov, francoske okupacije in kmetijskih uporov ne pozna slovenska zgodovina nikakih znamenitih dogodkov (ali pa vsaj Slovenci pri njih niso imeli nobene važne vloge). Tekom omenjenih viharov prizorov so igrali Slovenci vedno le pasivno ulogo, bili so vedno le naklo, nikdar pa ne kladivo. Njihovi vodje so bili vedno tujci, navadno Nemci. Zgodovina Slovencev je zgodovina izrabljanih, kulturno zanemarjenih hlapcev.“ In resnično, Slovenci nimamo v svoji zgodovini nobene velike izrazite, po svojem značaju ali delovanju imponujoče osebe, nobene agilne, inicijativne, revolucionarne osebe, ki bi stala aktivno kot močna os sredi velikega, pomembnega gibanja za silno idejo. Morda pa je doslej še ne poznamo. A. Aškerc je šele predlani potegnil iz arhivov na svetlo Primoža Trubarja, čegar literarno delovanje je bilo sicer tiho, skrito, skromno, a dalekosežno v svojih ciljih; vendar pa tudi Trubarjevo stremljenje še ni našlo doslej romanopisca ali dramatika, ki bi obširno obdelal njegovo dobo v velikih slikah in živih prizorih; čitali smo tudi nekaj tendenčnih slik iz krasne dobe francoske okupacije, žal, brez poglobljenja v socialno in kulturno življenje tistega časa, ter čitamo šele sedaj o zanimivih dogodkih v Ljubljani za časa kongresa. Razen dveh Detelovih zgodovinskih romanov, Bedenekovega biografskega romana o Jurju Vegi ter nekaterih Jurčičevih in dr. Tavčarjevih zgodovinskih slik nimamo v svoji beletristični prozi nič pomembnejših historičnih del. In vendar vemo, da je historična povest ali drama tudi z narodnega stališča največjega pomena ter da je našla pri drugih narodih baš pri najodličnejših umetnikih najuspešnejše gojitve. Da ne govorim o drugih, omenjam Žeromskega, Sienkiewicza, Prusa, Tolstege, Jiráske, Šenoe, Kumičiča i. dr. Naši dosedanjí revščini na tem polju je priskočil sedaj na pomoč kot nov literaren delavec jeden naših najmlajših in najplodovitejših novelistov g. Ivan Lah. V „Slovenskih Večernicah“ je podal Lah narodu prav izborno zgodovinsko povest „Uporniki“ iz l. 1827—1830. Dejanje povesti se vrši med kmetiskimi puntarji zoper grajščinsko tlako in desetino ter se odigravajo prizori na Sapu, v Šmariju, Boštanju, Čušperku, Brinju, Turjaku, na Posavju ter na Dolenjskem sploh; središče vsega gibanja pa je skromna selska vasica Sap. Pisatelj, sam rodом iz Šmarija, pozna docela dušo in telo slovenskega Dolenjca, pozna njegove vrline in hibe, njegov značaj in govorico, njegove pesmi ter lepoto njegove domovine. Vse to je podal v mnogoštevilnih slikah in sličicah verno, plastično in živo, tako da ima vsak poznavalec dolenjskega kmeta ob Lahovih „Upornikih“ mnogo resničnega užitka. Kolika razlika med dr. Tavčarjevimi Gorenjci iz škofješke okolice in med kmeti Iv. Laha z Dolenjskega! Gotovo je, da more le Gorejček resnično opisati Gorenjce, saj teče v žilah njegovih oseb mnogo njegove lastne krvi in jezik jim govori z jezikom rojaka krajana. Takisto pa je mogel tudi le Dolenjec Lah tako resnično naslikati svoje krajane v vsi njihovi bitnosti. Morda je slučaj ali pa namen, da nas Lah tuintam spominja Jurčiča, njegove pripovedne tehnike in dikcije ter celó njegovih originalov. Vsekakor je mnogo sorodstva med tema dvema Dolenjcem bodisi na dobro, bodisi na slabo stran. Zlasti na Jurčičevega „Desetega brata“ smo se včasih spomnili. S tem pa nočemo reči, da Lah kopira Jurčiča ter da podaja parafraze že znanih temat; ne, podobnost je le duševna, milieu dolenjski, značaji dolenjski, kakor pri Jurčiču. Mladi Lah nima tiste izrazite, krepke, grčave individualnosti, ki jo je imel Jurčič, zato pa je večji ljubitelj dolenjske prirode in njen spretnější slikar. Zanimiva

pa je sorodna bojazen obeh pred ljubezenskimi prizori ter njuna redkobesednost glede ženskih oseb. Oba se sučeta najrajši med kmetiški očanci v kakšni občestni beznici, kjer poslušata s posebnim naslajanjem dovtipne dialoge prepričajocih se kmetiških plancev ali pa spremljata kmetiške originale, napol berače, napol potepuhe, napol junake. Takih originalov je v „Upornikih“ cela vrsta, vsi pa skrbje ali za zabavo ali pa so posredniki pri najvažnejših dogodkih. Vsekakor se po njih dejanje pomika dalje ter je baš zaradi teh romantičnih tipov povest prav zanimivo živahna. — (Dalje prihodnjič.)

Stritar Jožef: Lešniki. Knjiga za odrastlo mladino. Izdala in založila družba sv. Mohorja v Celovcu. 1906. — Mladini dobrodošla lična knjižica, obsegajoča 223 strani, pet oddelkov. V prvemu je trideset pesem, to je kratkih, gladko opiljenih sestavkov iz selskega življenja v vezani besedi. Pravimo „s e s t a v k o v“, ker mislimo, da niti avtor sam ne pripisuje posebne poezije tem kiticam, ki pa so deci primerne, ljubke in mične, često tudi naivne in otroške. Seveda komur je mar le lepo donečih in zvenečih stihov ali rim, ne najde boljše paše, kakor na teh verzih, literarno-pesniške vrednosti pa izvestno nimajo. Višje vrednosti je povest „Pavle“, dasi je pisatelj često pregostobeseden in se spušta v podrobnosti, ki niso in ne morejo biti zanimive. Moti tudi podučevalni ton, ki sili skoraj na vsaki drugi strani v ospredje. Za to so molitveniki, s katerimi družba že itak preveč zaklada svoje ude. V tretjem predelu sta dva kratka igrokazna prizora. Prvi je neznan, o drugem ni povedati mnogo, ker je snov prevsakdanja. Takih snubcev, ki bi bili pripravljeni vzeti v zakon svojo nevesto vzlic vsem slabostim, ki jih ima njen oče, je dandanes dovolj in jih je bilo menda že odnekaj. Sicer pa so dijalogi živahni, modri in jedernati ter pričajo, da je pisatelj res iz velikaške doline. Narodna govornica je dobro posneta.

Mičnejše čtivo za „odrastlo“ mladino so „Živalski pogovori“. Sodim namreč, da je imel pisec v mislih mladino, ki se stoprav uči brati in pisati: za to mladino so ti pogovori gotovo kakor nalašč, zabavno in prijetno čtivo, za odrastlo mladino pa ne, ker se je ta način pripovedovanja že preživel. — Najvažnejši predel v knjižici je gotovo peti, naslovljen: „Spomini“. V dvanajstero sestavkih pripoveduje ljubeznivi pisatelj prav mično različne dogodke iz svojih mladih, oz. moških let. V njih se zrcali iskrena ljubezen do domovine, ožje domačije in posameznih markantnih osebnosti, s katerimi je bil pisatelj v prijateljskih odnosjih. Posebno lepi so: Juntež, Martin Ivanetič, Pikin Jožek in „Kako sva z Levstikom krompir pekla.“ Pisatelju se še enkrat pomlaja srce in mehka duša se mu še enkrat naslaja v sladkih spominih davno minule mladosti. Rad se nekoliko pomudi pri svojih mladostnih prijateljih; še enkrat rad malo povasuje po domačih logih in dobravah, lozah in poljanah kakor solnce na zahodu, ki še enkrat zatrepče, da za slovo poljubi lepo, ljubljeno planjavo — in zatone za goro . . .

Nekateri stavki se ponavljajo n. pr. „stal je, držeč se za brado, kakor dela človek, ki premišlja.“ (str. 75) in . . . se prime za brado kakor človek, ki kaj premišlja.“ (str. 81) Netočen je pisatelj v tem oziru, da odpoveduje „komijem“ (= trgovskim sotrudnikom) službo na štirinajst dni. (str. 90) Gospod Plavec pa je srečno doživel Metuzalemovo starost in pri vsem tem „se mu ni nikakor poznalo, da nosi na hrbtu svojih s e d e m d e s e t križev.“ Na nekaterih mestih se pisatelju seveda pozna, da živi že dolgo vrsto let v tujini . . . Jezik je vseskozi gladek, čist in lep; pripovedovanje zanimivo in lahko, le tuintam razblinjeno in stavki pre-

več razkosani. Splošno bodo „Lešniki“ nedvomno ugajali Mohorjanom.

Hrvatska Smotra. Knjiga II. (Uredništvo Zagreb, Trenkova ulica 12). Drugo leto izhaja sedaj ta mesečna smotra, ki zastopa načela starčevičanske stranke prava. Težko je smotri v malih narodih, težko smotri ene stranke. Le tam, kjer je lepa knjiga že globoko ukorenjena, more kot nekaj posebnega uspevati na zadnje tudi smotra. To je naravno, a to je tudi prav. Nekaka splošna naobrazba je neobhoden predpogoj kritizma in človek mora imeti gotovo višino in globino kulture, predno more razumno soditi o strankah. Najprej človek, potem strankar. S tega stališča bi jaz želel več beletrističnih listov in objektivne kritike književne, nego političnih smoter. Veselim se, da je v tej sicer strogo starčevičanski smotri v letošnjem drugem zvezku najti — obsodbo spora hrvatsko-srbskega; g. Ferdo Bečić, pisec razprave „Prosvjetom k slobodi“, ne deva imena „Srbi“ pod narekovaje. To je stvarnost kulturnega mišljenja, kakor pristojna resni smotri; ne pričakujemo pa v njej karikatur, kakor jih ima „Hrv. smotra“ na koncu prvega zvezka o narodnih zastopnikih hrv.-srbske napredne stranke, dr. Lorkoviča, Supila, Babiča-Gjalskega itd. To spada v šaljive liste. V pregledu „slovenske knjige in gledališča“ čitamo: „Moramo uprav zavidati bratom Slovencem, da tako lepo goje dramo in opero . . . Za kratki čas svoje sezone proži slovensko gledališče v malem to, kar nudijo veikiomestna gledališča v velikem ali kar je nekdanje nudilo tudi hrvatsko gledališče, dokler je imelo dramo in opero ter si je steklo glas tretjega gledališča v monarhiji.“ Dr. Fran Ilesič.

Binički Josip: Naše selo u dvadeset slika. Nikinci 1906. 143 str. Cena 1 K 50 h, samozaložba pisateljeva. Slavonsko selo, njega čare in tuge nam slika Binički, pesnik-učitelj v Nikincih, tam doli v ravni Slavoniji. Idila torej? Kdor čita samo naslov, že uravna svojega duha za uživanje selske idile, a razpoloženje se mu izpremeni, ko mu uvod pesnitve naznanja tudi „sela tuge“. In teh je obilo, ker vlada v selu duh nazadnjaštva in — žid s svojo krčmo. Vendar se nam otvarja pogled v „novo dobo“; zakaj učitelj in pop složno delujeta za prosveto ljudsko; v ozadju se kažejo izpremenjene politične razmere, jamčeč za svobodo in napredek. Zastopniku nazadnjaštva, kmetu Antonu je prijateljevanje z židom Levinom izkopalo grob v ledu in snegu, ko je v božični noči pop naveščal dobo notranjega preporoda. Pesnitev ni idila obstoječega, marveč himna nastajajočega; porodila se je, ko si je Hrvat oddahnil od khuenovščine ter spoznal, da je bil — v grobu. Vstal je in šel na delo: Vstanimo! Oranje, setev, po setvi, toča, v cerkvi, kolo, krčma, proščenje, šola, žetev, vršitev (mlatitev), požar, volitev, oderuh, svatba, sedmina, mržnja (med sosedoma), na groblju, to je 19 prizorov, izza katerih se prikaže zadnja slika nove dobe. Setev in žetev si delita vso pesnitev, setev in žetev v pravem in prenešenem pomenu besede; pesnik govori ob setvi „mojstrovске reke“, kakor Schillerjev zvonar, in zato se ob žetvi obrne vse na dobro; Zrinjski in Frankopani, šola in razum, pa pravica in ljubav v Kristovi cerkvi, to mu narekuje besede, posebe še sloga s Srbi:

Oj, da znaju Srbi i Hrvati,
što im može čvrsta sloga dati!

Hej, Hrvate, jadni brate, hej, Srbine, tužni sine, i vi Rusi, Česi in Poljaci, i Slovenci, Bugari, Slovaci, deder, braćo, da brazdimo složno, pa slavjanstvo vjekovat će možno!“ — Kdor začne čitati Biničkoga pesnitev z mislijo, da je idila, tisti jo bo sodil od začetka neugodno radi mnogega pridigovanja, a faktično je to socialno-politično-delo; s pesniškega stališča

zasluži hvalo osobito v poedinah delih, ki so res lepe idilske slike in jih človek čita z nasladi; lahka satira spremlja ob novih volitvah nove kandidate, ki še korteširajo: „liberali, strogi radikali, naprednjaci, trostruki pravaši, samostalci i seljačka stranka, i divljaci, pa i klerikalci, socijali, — i kako se zovu.“ Konkretne prilike imajo v poeziji mesto po ideji, ki se zrcali v njih, ali pa morajo biti živi prizori za oko, ki zavzamejo kot taki; v prvem delu Binički ni ugodil vselej temu načelu. Kdorkoli spremlja javno življenje današnjega dne, osobito njega demokratizacijo na Hrvatskem, bo z zanimanjem čital „Naše selo“; jezik je lahek in za Slovence brez težav.

Dr. Fr. Ilesič.

Vjenceslav Novak: Zapreke. Priповiest iz savremene hrvatskega života. U Zagrebu 1905. (Zab. knj. Mat. Hrv. sv. 287—9.)

To je povest mukotrpne borbe za življenje. In ta borba ni fraza, ni sentimentalni vzdih človeka, ki se mu enkrat ne posreči kaka stvarčica, ki pa sicer sedi in leži na gorkem. Osebe, ki jih z nami seznanja „sodobno življenje“, opisane v tej knjigi, se potezajo z vsemi mišicami, telesnimi in duševnimi, za vsakdanji kruhek; zopet ne za kruhek v prenešenem pomenu, ampak za pravi kruhek s skorjo in sredico; pa še malo ga je in kar ga je, je trd. Premalo ga je vsem osebam; premalo delavcem v širni šumi, premalo obudovljeni materi dveh otrok, premalo tudi selškemu župniku, ki bi naj podpiral vse sorodnike. Vzklik „za kruhom“ odmeva iz vsake strani naše knjige in narašča, kadar nočejo nanj slušati; ali kadar se ve, da ga nikdo ne sliši, tedaj narašča v silovito pesem odpora, sovraštva in krutosti. Brezobzirnost je vedna spremljevalka tega boja za življenje; krutosti pa, v kojoj često prehaja, se delujoče osebe niti ne zavedajo, ker so vajene, da se kruto postopa — ž njimi. Tlači jih taka mōra, da se jim zdi spodobno vsako sredstvo. Ko je pri drvarjih klada zdrobila mladeniču nogó, ne misli seljak na nobeno drugo posledico nego: „Mlad je, pa če to se njemu brzo zarasti; ako ostane šepav, barem ne če biti soldat.“ To je težaški, življenjemrklj nazor, baš nasproten staremu špartanskemu. — Sorazmerno s tem postopajo drvarji, ki sami zažgo krasno šumo, zato da se jim ne bo treba mučiti. Le materina ljubezen in ponos more poplemeniti te temne boje za življenje: suha, slabotna Luca se žrtvuje do zadnje srage za svojo Elviro na poti mukotrpnosti. — Izjema v tem splošnem težaštvu je le sin premožnih staršev, Viktor; on se umika vsaki muki, pa tudi vsaki borbi, celo vsakemu uživanju, sluteč, da za njim tiči tudi kaka muka. Zato se odloči za duhovniški stan, pač računajoč, da bo tu ušel borbam; zopet nima dovolj moči, da bi prenašal žrtve, ki mu jih nalaga ta stan. Ljubezen do Elvire ga ni ovirala, da se ne bi posvetil temu stanu; a ko je župnik, nima toliko moči, da bi se ji odpovedal.

Trd kos življenja nam je položil pokojni pisatelj na mizo v tem zanimivem, le predolgem romanu.

Dr. Jos. Tominšek.

Bourget Paul: Razporoka. Roman. Prevel A. Kalan. „Leposlovna knjižnica, 1. zvezek. Založila Kat. tiskarna v Ljubljani. — O razporoki so pisali in še pišejo socijalno-politični listi in zborniki mladane vseh avstrijskih jezikov; čul se je marsikateri pro in contra, a boj še ni končan. Tudi slovenski časniki so pisali o njej, med njimi „Slovan“ in „Kat. obzornik“. Zato je umevno, da je porabila nova „Leposlovna knjižnica“ to najugodnejšo priliko ter je izdala prevod aktualnega Bourgetovega romana „Razporoka“, ki naj bi Slovence prepričal, da je razporoka, zločesta postava, ki uničuje družinsko in versko življenje, postava anar-

hije in nereda“. Roman „Razporoka“ ima torej ostro izraženo tendenco, zaradi katere je jako priljubljen.

Gospa Gabrijela se je poročila na pritisk svojih staršev v mladih letih z grofom de Chambaultom, sila brutalnim pijancem in plitkim lahkoživcem. Kruto in nesramno je varal ter celo pretepal svojo ženo. Zato je Gabrijela ostavila hišo svojega vsiljenega moža, ki je nato zahteval in tudi dosegel, da se je ločitev izpremenila v razporoko. Desetletnega sina Lucija je prisodilo sodišče seveda materi, Chambault pa se je kmalu nato zopet poročil. Tudi Gabrijeli se je približal Darras znanec iz mladih let. Darras jo je ljubil še pred njenim zakonom, a ni se upal snubiti jo, ker je bil takrat še revež brez ugleda in brez službe. Sedaj pa je bil tehnični svetnik pri eni največjih bank v Parizu ter je imel 50.000 frankov letnih dohodkov. Darras je izobražen republičan, dosleden svobodomislec, kateremu je pravico in resnicoljubnost nad vse; resen, plemenit, marljiv in vesten mož, je zvest svoji izvoljenki iz mladih let in svojim idejam. Idealni Darras je torej pravi živi kontrast propalice Chambaulta. Gabrijela je sprejela ponudbo Darrasa in se poročila ž njim civilno. Ni se varala; Darras je najboljši soprog in oče. V najlepši slogi in srečni ljubezni žive torej več let, in nič ne ruši tega vzornega zakona. Gabrijela in Darras dobita tudi hčerko Ivanko, za katero si je pa mati izgovorila, da bo vzgojena krščanski. Ko se pripravlja enajstletna deklica k prvemu sv. obhajilu, se vzbudi tudi materi kar naenkrat zopet živa vera v Boga, vera, ki jo je doslej zanemarjala. Rada bi šla s svojo hčerko in drugimi materami k obhajilu, toda duhovnik jej pove, da ne more sprejemati sv. zakramentov, dokler živi v „préšestni zvezi“ z Darrasom, s katerim je poročena le civilno. Strašni, mukotrpni dvomi se polaste Gabrijele. Plemenitega Darrasa ne more ostaviti, ker ga preveč ljubi, združiti se s svojim prvim, tudi že drugič poročenim možem še manje. Najhuje ji je, da ne more razodeti svojih pomislovk svojemu Darasu, ker bi se soprog togotil, ako bi zvedel, da mu je žena po preteku 11 let začela naenkrat posecati zopet duhovnike... Tu se pravzaprav začne roman.

Sin iz prvega Gabrijelinega zakona, Lucij se zaljubi, v medicinko Berto Planat, izredno inteligentne damo. Drznih nihilističnih nazorov, nasprotnica vseh socijalnih naprav, je živela Berta doslej po idejah, ki sta jih jej vcepila njen svobodomiselní stric in njen učitelj. Oba sta jej obrnila hrbet, ko je imela Berta pogum, njune nauke izvesti v praksi. Očim Darras hoče odvrniti Lucija od Berte, zato mu pove, da je medicinka se prej živela s študentom Mejanom in da ima celo nezakonskega otroka. Berta pa se opravičuje Luciju takolo: „Ko sem prišla po stopnicah k njemu (Mejanu), sem storila to z vso iskrenostjo kakor katoliška nevesta, ko prestopi prag cerkve, z vso ono resnobo kakor mestno dekle v županski urad. To je bila poroka, kakor jo ja z umevam. Prinesla sva seboj, vsaj mislila sem, ta zlosrečnež in jaz, enako trdno voljo, da se bova imela rada, da je najina zveza resna ter da bova spoštovala drug drugega. Pet mesecev pozneje pa me je zapustil ter živel z neko žensko s ceste; jaz pa sem se čutila mater. Ali morete sedaj še reči, da sem se onečastila, da sem vas nalagala, da ne zaslužim, da bi mi verovali in ste bili norec, ker ste me spoštovali?“ Dasi je torej Berta pravzaprav poštena ter je bila le nedolžna žrtev brezvestneža Mejana, in dasi Lucij celo odpusti Berti njeno zmoto, ne dopusti Gabrijela svojemu sinu, da bi se oženil z izvoljenko. Ta čudna mati rajši pritira svojega sina do tega, da se odvrne od svoje rodbine in odpotuje z Berto na Nemško. Tam bosta živela v svobodni zvezi vesti do tlej, da postane Lucij polnoleten. Potem se hočeta poročiti.

Ce bi bilo Gabrijelino stališče pravo, bi morala z Berto vsekakor imeti vsaj sočutje. Saj je bila Bertina usoda popolnoma enaka njeni usodi: obe sta pravzaprav živeli v divjem zakonu, — saj civilnega zakona Gabrijela ne pripoznava —, obe sta imeli nezakonsko dete! Zakaj se torej čuti pobožna Gabrijela toli vzvišeno nad „kreaturo“ Berto? Kje ostaja tukaj konsekvence? ... (Dalje prihodnjič).

GLEDALIŠČE IN GLASBA.

Slovenska drama. E. Rosenowa nemška komedija „Maček Spaček“ je satira na saške socialne razmere ter ni našla razumevanja, tem manj, ker se je karikirala in se ni igrala v kakem značilnem dialektu. Uloge so bile napačno razdeljene. Takisto ni uspela H. Bernsteinova francoska drama „V stiski“, ker uloge Roberta ni igral g. Taborsky ali g. Boleška. Igra g. Taborske je bila odlična, takisto je bil izborni g. Dragutinovič. Ta fina drama je dosegla lani na Dunaju in v Pragi izreden gledališki uspeh; pri nas je izginila z repertoarja vsled pogrešne razdelitve ulog. Popoldne se je igrala zopet nemška Morréjeva narodna igra „Revček Andrejček“, naštudirana spočetka sezone.

Slovenska opera. Končno je prišla tudi na slovenski oder slavna G. Donizettijeva tragična opera „Lucia di Lammermoor“, vzor Verdijevemu „Trubadurju“. Dosegla je najlepši uspeh. Odlikovali so se zlasti ga. Skalova v naslovni ulogi, ki jo je pela in igrala mojstrski, g. Rezunov (Edgard) in g. Oufednik (Henrik), ki sta bila izborna partnerja. Živahnost dejanja in blesteča, simpatična melodioznost te stare opere sta zmagoviti. V. Kienzlava opera (glasbeni igrokaz) „Evangeljnik“ je pristno nemška glasba, stoječa pod vplivom Wagnerja; uspela je vsled bravuroznega petja g. Rezunova in g. Oufednika. Marta gđ. Prochazkove je bila povsem zadostna. Umetniška vrednost te opere ni baš izredna, a drži jo srečni libretto in par arij. Verdijeva opera „Traviata“ je zopet ugajala vsled svoje bohotne melodičnosti in po zaslugi ge. Skalove, g. Rezunova in g. Oufednika, ki so bili povsem na svojih mestih. Žal, da je bila opera slabo pripravljena in nezadostno opremljena. Čajkovskega „Pikova dama“ nam je pokazala g. pl. Rezunova v njega najboljši tenorski ulogi. Pel in igral je znamenito; takisto sta bila izvrstna ga. Skalova in g. Oufednik. Kakor lani, je bila tudi letos ta opera najznamenitejše glasbeno delo slovenskega opernega repertoarja. △

Slovenske narodne pesmi in njih napevi. Naučno ministrstvo namerava zbrati in objaviti vse narodne pesmi vseh avstrijski narodov, da se otmo pozabljivosti. Izdaja bo obsegala besede in melodije na notah. V svrhu nabiranja narodnih pesmi je ministrstvo postavilo za vsako narodnost posebne nabirateljske ali delovne odbore, ki naj vodijo nabiranje. Za slovenske narodne pesmi je slovenski delovni odbor, ki mu načeluje vseučiliški profesor dr. Karel Štrekelj, izvršil vsa pripravljalna dela in razpošilja pravkar povseh slovenskih krajih „poprašalne pole“ in „osnovna načela“, hoteč predvsem zaslediti vire, kje je dobiti še narodnih pesmi, in pridobiti čim največ posameznih nabiralcev in zapisovalcev. „Poprašalne pole“ in „osnovna načela“ so se deloma že razposlala, deloma se

razpošiljajo. Ali pravega uspeha je pričakovati samo, ako se vprašalne pole res tudi izpolnijo in izpolnjene odboru vrnejo. Zato se slovenski delovni odbor obrača javnim potom do vseh, katerim so se vprašalne pole poslale ali se jim še pošljejo, z nujno prošnjo naj jih v interesu dobre stvari čim prej izpolnijo in izpolnjene vrnejo onemu odborniku, ki je postavljen za dotično ozemlje, ali pa na naslov: Odbor za nabiranje slovenskih narodnih pesmi v Ljubljani („Glasbena Matica“).

UMETNOST.

Magolič Srečko: Sneg. — V jeseni. — S. Gregorčič. V zadnjem času je razstavil S. Magolič troje večjih slik ki so zopet zbujale pozornost in priznanje. „Sneg“, slika z barja, kaže mračno, zasneženo krajino, po kateri se vije motna voda; ozadje je zakrito s težko meglo. „V jeseni“ kaže jesenski, žoltorjavi gozd dobre perspektive; na vzpenjanju se poti stojita lovec in kmetiško dekle, dočim išče pes sled divjačine. S. Gregorčič, portret po zadnji fotografiji in po navodilih pokojnikovih prijateljev, kaže pesnika v njegovi zadnji življenski dobi. Sličnost je popolna in realistična izraza dovršena. Ta portret je najboljši, kar jih imamo, tako trdita pesnikova prijatelja, gg. župnik Ivan Vrhovnik in Vatroslav Holz; zato bi bilo želeli, da bi se Gregorčičev portret baš po Magoličevem originalu razmnožil in ne delalo nepotrebnih eksperimentov, ki bodo napravili stroškov in tako posamezne podobe neprimerno podražili. Vse tri slike kažejo vztrajno napredovanje slikarjevo na umetniški poti, ki jo hodi že več let z uspehom. Da je Magolič simpatičen krajinar zmerno moderne smeri, smo že vedeli; da pa ume ustvarjati prav lepe portrete, ki so živi, polni duše, dokazuje „S. Gregorčič“. In pri vsem tem je Magolič slikar le iz amaterstva — brez diplome! △

NAŠE SLIKE.

Bukovac Vlaho: Sv. Jožef. (Umetniška priloga v 4 barvah). Najodličnejši hrvatski slikar, Vl. Bukovac, sedaj profesor na slikarski akademiji v Pragi, je naslikal to podobo za pokojnega biskupa Strossmayerja. — **Kovačič Fr.: Vrbe.** (Umet. priloga.) Kovačič je, kakor naši moderni slikarji, lirik v slikarstvu. Dr. I. Kršnjavi piše o njem: „Slike ovoga umetnika upravo su lirske pjesme“. — **Iz Savinskih planin: Iгла.** (Fot.) — **C. M. Medović: Zaroka sv. Katarine.** Dr. I. Kršnjavi piše o tej sliki: „Zaroka sv. Katarine“ je ceremoniozna slika, na kateri je mnogo kolorističnega čara. Prizor je prikazan tradicionalno, kakor se je prikazival za časa renesance“. — **C. M. Crnčić: Velebit.** Crnčić spada med prve krajinarje hrvatske; tudi on je pesnik-lirik s pletom. — **W. L. Arndt: Trdnjava Jajce z juga v Bosni.** Trdnjava Jajce ob slapoviti reki Vrbas stoji kakor orlovo gnezdo vrhu skalovja. Za časa okupacije je bil tu vroč boj, v katerem je padlo mnogo Slovanov, med njimi tudi več hrabrih Slovencev. — **F. Wobring: Beata.** Kapriciozna krasotica nevarnih oči! — **K romanu „Psoglavci“: Hodski grad.** — **Mesto Domažlice.** — **Trganov, središče hodskega ozemlja.** — **Trganovski grad, sedež Lammingerja.**